

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelsesskrift

til

Afgangs- og Aarsprøverne

Aarhus Kathedralskole

1878.

J NDBYDELSESSKRIFT

TIL

AFGANGS- OG AARSPROVERNE

I

AARHUS KATHEDRALSKOLE

1878.

INDHOLD:

1. DEN HERBARTSKE PÆDAGOGIK, FREMSTILLET AF ADJUNKT J. HOFFMEYER.
2. SKOLEEFTERRETNINGER, VED REKTOR, PROFESSOR, DR. PHIL. G. LUND.

AARHUS.

P. Nielsens Bogtrykkeri.
1878.

Den Herbartske Pædagogik,

fremstillet af

Adjunkt J. Hoffmeyer.

Johan Friedrich Herbart fødtes i Oldenburg den 4de Maj 1776. Efterat have nydt en udmærket Privatundervisning, der lededes af hans noget excentriske og strenge, men særdeles begavede Moder, traadte han 1788 ind i sin Fædrenestads Gymnasium, som han forlod i 1794. Til Afsked holdt han paa Skolen en latinsk Tale, i hvilken han sammenlignede Ciceros og Kants Mening om det højeste Gode og Grundsetningerne for den praktiske Philosophi. Denne Tale vakte stor Opsigt og vidnede om en tidlig modnet Tænkning. Ved Universitetet i Jena, hvorhen Herbart nu drog, havde Fichte just begyndt sin Virksomhed, og uagtet Herbart egenlig var bestemt for Retsvidenskaben, følte han sig dog draget mere og mere over til Philosophien. Han fik Adgang til Fichtes Hus og Kredse af begavede Studenter, ja han nød endog Schillers Omgang, hvis Indflydelse kan spores i flere af Herbarts senere Værker. Han begyndte som fuldstændig Fichtianer, hvorom flere mindre Skrifter af ham fra hin Tid vidne, men dreves efterhaanden over i ganske egne Baner, hvilket dog ikke gik af uden megen Tvivl og mange indre Kampe, som bleve haardere paa Grund af legemlig Svaghed og sørgelige Familieforhold. I Aaret 1797 modtog han et Tilbud fra en Schweizer-Patricier, Landfoged Steiger i Interlaken, om at tage til ham som Opdrager for hans 3 Sonner. Hans Stilling her var ikke uden Vanskeligheder, men hvor alvorligt han opfattede sit Hverv, derom vidne de endnu bevarede vidtløftige, maanedlige Beretninger, han afgav til Hr. Steiger angaaende den Maade, hvorpaa han ledede Børnenes Opdragelse. Der er ingen Tvivl om, at Herbart under sit Schweizer-Ophold har lagt Grunden til sit pædagogiske System. Undervisningen som vigtigt Middel for Opdragelsen, Nødvendigheden af at Lærerens og Elevens Interesser træffe sammen, det aandelige Livs Mangfoldighed (mangesidig Interesse), Regering som en Side af Opdragerens Virksomhed — alle disse Grundbegreber findes alt nu færdige hos ham,

saavel som Betoningen af Poesiens og Historiens Vigtighed for Karakterdannelsen, samt Matematikens for Dannelsen af den klare Indsigt. De politiske Uroligheder i Schweiz, der endog en Tid lang kaldte den ældste af hans Elever under Vaaben, nødte ham imidlertid til i 1799 at løse sit Forhold til den Steigerske Familie, efterat han Aaret iforvejen havde benyttet Lejligheden til at aflægge et Besøg hos Pestalozzi, der havde stor Indflydelse paa hans Anskuelse. Han vendte tilbage til Jena, hvor han afslog et Tilbud fra den berømte Niemeyer, som søgte at vinde ham for sit Pædagogium. Under et toaarigt Ophold hos en Ven i Nærheden af Bremen forberedte han sig derpaa til en kommende akademisk Virksomhed, som han i 1802 tiltraadte som Docent i Göttingen. Han begyndte med Forelæsninger over Pædagogik og praktisk Philosophi, fortsatte i 1804 med Logik og Metaphysik. Forskjellige i disse Aar udgivne mindre Skrifter vare ligesom Indledninger til hans i Aaret 1806 udgivne Hovedværk „Allgemeine Pädagogik aus dem Zwecke der Erziehung abgeleitet“. Andre samtidig hermed udgivne philosophiske Værker havde allerede gjort hans Navn bekjendt, og 1808 kaldtes han til at beklæde den philosophiske Professorpost ved Königsbergs Universitet, den samme, hvori Kant havde virket i saa mange Aar. Det overdroges ham her bl. A. at holde de pædagogiske Forelæsninger samt at lede Oprettelsen af et pædagogisk Seminarium. En hel Række af dels philosophiske dels pædagogiske Skrifter vidne om Udviklingen af hans Ideer under Opholdet i Königsberg. I 1833 vendte han tilbage til Göttingen som Professor, og døde her den 14de August 1842.

I.

Det ligger udenfor den Opgave, jeg har stillet mig paa de følgende faa Blade, at levere en kritisk Belysning af den Herbartske Pædagogik, thi en saadan maatte begynde med hans Philosophi og navnlig med hans Psychologi. Med den staar og falder det Væsenlige i hans pædagogiske System. Jeg tør imidlertid ikke forudsætte, at Herbarts hele philosophiske

System er bekjendt for allo Læsere af denne lille Afhandling, og skal derfor søge at fremdrage de væsenligere Punkter deraf og navnlig de, der særlig have Betydning for Pædagogiken. Philosophien har efter Herbarts Opfattelse kun Erfaringsbegreberne til Gjenstand. Heri staar han i Modsætning til Fichte, Schelling og Hegel, som søgte at naa til Værens Begreb fra den rene Tænken og at ophæve Modsætningen mellem det Ideale og Reale. I Begrebernes Bearbejdelse søger derimod Herbart Philosophien.

Det første, man foretager sig med Begreberne, er at gjøre dem klare og tydelige, dernæst lade dem antage Dømmenes Form og forene disse til Slutninger. Det er Logiken. Opfattelsen af Verden og os selv medfører Begreber, som vanskelig kunne forenes, og som derfor avle Tvedragt i vore Tanker. For at bekæmpe disse Modsigelser maa Begreberne forandres eller fuldstændiggjøres, det er Metaphysikens Op-gave. Naar Metaphysiken anvendes, deler den sig i Psychologi, Naturphilosophi og Religionsphilosophi. Nogle Begreber trænge ikke til Fuldstændiggjørelse, men have dog ikke nok i logisk Tydeliggjørelse, thi de hidføre et Supplement i vor Forestilling, som bestaar i en bifaldende eller misbilligende Dom. Med saadanne Begreber beskjæftiger sig Philosophiens tredie Del, Æsthetiken, som, naar den praktisk anvendes, gaar over i en Række praktiske Videnskaber, der angive, hvorledes den, der beskjæftiger sig med en Gjenstand, skal behandle den for at undgaa det, der mis-hager, og fremkalde det, der behager. Til disse Videnskaber hører Ethiken, hvoraf Politik og Pædagogik ere Hoveddele.

Som vi have set, stiller Herbart Metafysiken paa de rene Erfaringsbegrebers Omraade, hans System er altsaa Realisme, men en rationel-empirisk Realisme, thi han vil hæve Modsigelsen ad Spekulationens

Vej*). Ved sit Forsøg paa at løse Modsigelsernes Hovedproblemer føres Herbart til Værens Problem, til Adskillelsen mellem Tingene i og for sig og deres Phænomener. Selv om Tingene kun kunne søge Borgen for deres Existens i den sandselige Iagttagelse, saa ere de dog Kjendsgjæringer, der ikke kunne ophæves, og som vi maa henføre til Noget, der ikke iagttages, og som ikke er phænomenalt. Saaledes kommer Herbart, — ligesom Eleaterne, — til den Anskuelse, at det Værendes Kvalitet er enkelt, til Antagelsen af enkelte, reale Væsener, Monader, som Forudsætninger for Phænomenerne. Disse Realer maa tænkes udenfor Rums- og Tids-Bestemmelser, og deres egenlige Hvad kan derfor ikke erkjendes, men ved at iagttage de Forstyrrelser og Bestræbelser efter Selvopholdelse, som ere Virkninger af deres Sammentræffen i Tid og Rum, kunne vi dog skaffe os en Sum af Indsigter dem angaaende, som kan voxe i det Uendelige.

Paa disse Principer hviler Psychologien, der ved Herbart gjordes til Gjenstand for en dybt indgribende Reform**). For ham er Sjælen et saadant Reale, hvem der hverken tilkommer Tids- eller Rums-Bestemmelser, og hvis Natur hverken kan udforskes ad empirisk eller spekulativ Vej. Derfor er den ogsaa af uforandret, enkelt Kvalitet, men ved Sammentræf med andre Realer vækkes den til indre Virksomhed, hvorved den søger at hævde sig i sin Kvalitet og tilbagevise enhver Forandring. Denne Virksomhed kommer til Bevidsthed i Sjælen som Fornemmelser, der altsaa ere Roden til alt, hvad vi kalde Liv og Kraftvirksomhed. Som de tidligste Produkter af disse Fornemmelser have vi Følelser og Begjæringer samt Forestillinger, saasnt Fornemmelsernes

*) „Den Herbartske Philosophi” af P. Heegaard. Kjøbenhavn. 1861.

***) Heegaards o. V. Pg. 149.

Forbindelser antage bestemte Former. Af Forestillingernes indbyrdes Forhold, af deres Bevægelser og Vexlen resulterer hele vort Sjæleliv. Medens den tidligere psykologiske Videnskab, — hvis man tør tale om en saadan før Herbart, — beroede paa traditionelle Forestillinger, der næsten alle kunne føres tilbage til Aristoteles, medens Kant nægtede Muligheden af en rationel Psychologi, saa vandt Herbart et bestemt videnskabeligt Udgangspunkt for sin Sjælelære i ovenstaaende Princip. Han bryder her ligesom i andre Dele af sin Philosophi fuldstændig med Fortiden, han begrundet den psykologiske Kritik. Dette er Herbarts store Fortjeneste, hvad enten man i ham ser denne Videnskabs Højdepunkt eller ej.

Alt aandeligt Liv beroer altsaa paa Sjælens Selvopholdelser, paa Forestillingerne. Disse blive Kræfter, idet de kæmpe med hinanden, forsaavidt de modsatte mødes, men de tilintetgjøres ikke ved Modstanden, de give kun efter og forvandles til Bestræbelser efter at forestille. De kunne komme i Ligevægt eller fordunkles, og med Bestemmelserne heraf beskæftiger sig Aandens Statik og Mekanik. Ved Anvendelsen af Mathematikeus Principer paa denne Side af Sjælelivet har Herbart udviklet en overordenlig Grad af Skarpsindighed; men selv om man vil fjerne alt det Mathematiske af Herbarts Psychologi, bliver der dog en Fylde af fine og træffende psykologiske Betragtninger tilbage hos ham, som kaste et klart Lys over hele Sammenhængen i vort aandelige Liv, og som er bleven saa overordenlig frugtbar for den Herbartske Pædagogik.

Under Æsthetiken behandler Herbart Ethiken, Dydslæren.

Kant havde allerede paa en Tid, da man paa enkelte Undtagelser nær ikke kjendte anden ethisk Stræben end „naturae convenienter vivere“ og „suum utile quaerere“, opstillet det Godes absolute Skjønhed og

ubetingede Værd. Hidtil var Villien altid bedømt relativt, i Forhold til om den befordrede Velværet, Eudaemonien; Ingen før Kant havde klart opstillet den rosværdige Villie i og for sig med Bestemthod som det eneste Gode. Villiens Værd maa kun bestemmes efter formelle Principer, medens alle empiriske Principer udelukkes. Paa dette Standpunkt stiller ogsaa Herbart sig. Naar derimod Kant for at bestemme den Form, som Villien skal have for at kunne kaldes rosværdig, vender sig til Pligtbegrebet og til at opstille Loven „jeg skal aldrig bære mig ad anderledes, end at jeg kunde ønske, at min Maxime skulde blive den almindelige Lov“, saa følger Herbart ham ikke længer. Han søger bl. A. at vise, at Kants kategoriske Imperativ og transcendentale Frihed fører til, at al Opdragelse, saavel det enkelte Menneskes, som hele Menneskeslægten bliver en Umulighed. De formelle Principer, hvorefter Kant søgte, kunne ikke bestaa i Andet end visse Forhold ved Villen, som have til Følge, at der hos Tilskueren rører sig et uvilkaarligt Bifald ved én Villen, et uvilkaarligt Mishag ved en anden. Ligesom en harmonisk Akkord nødvendigvis maa vække Behag hos den hørende, en disharmonisk Mishag, uden at Villien har Noget dermed at gjøre, saaledes maa der ogsaa opsøges Former af Villen, som ubetinget maa behage eller mishage. Disse æsthetiske Domme maa vel adskilles fra det, som synes os behageligt eller ubehageligt. Dette er nemlig afhængigt af Følelser og vekslede Stemninger, hine ere derimod forbundne med klare, ufordunklede Forestillinger. De maa, som Effekter af den fuldendte Forestillen, vende idelig tilbage og blive saaledes for os til uforgængelige, evige Avtoriteter. Ved at finde dem har Herbart hævet Ethiken til en ren formal Videnskab*). Hvilke

---

*) „Die Fortbildung der kantischen Ethik durch Herbart“ von Dr. phil. Carl S. Just. 1876. Pag 33.

ere nu de Forhold, hvis fuldendte Forestillen frembringer en absolut Bifalds- eller Mishagsdom?

Naar de mulige Villensforhold finde Sted i en og samme Person, kan Bifaldet fremkomme enten ved at Villen stemmer overens med den sædelige Indsigt: Personen vil virkelig det, som den fordrer af sig selv, det er den indre Harmonis eller indre Friheds praktiske Idé, eller ved at den ene Villen kan være stærkere, mangfoldigere, bedre samvirkende og udfyldende end de andre Villier, det er Fuldkommenhedens Idé. Naar Personens egen Villen træder i Forhold til en forestillet Villen hos en anden Person, kan den egne Villen fuldstændig slutte sig til den fremmede, kun for dennes egen Skyld, hvad der altid maa vække sædeligt Bifald. Heraf resulterer den rene Godheds, Velvilliens ethiske Mønsterbegreb. Endelig kunne virkelige Villier hos forskjellige Personer træffe sammen. De kunne tilstræbe samme Maal, uden at der kan disponeres over dette til Bedste for begge Villier. Der opstaar da Strid imellem dem, men denne vækker Mishag, og dette er den æsthetiske Grund til Retsidéen, der fordrer Regler opstillede, hvorved Striden kan bilægges og Friheden gjenoprettes. Naar den ene Villen med Hensigt griber ind i den anden, lider denne en Forstyrrelse, hvad der mishager. Dette Mishag fører til Gjengjældelsens eller Billighedens Idé, ifølge hvilken et tilsvarende Kvantum Godt eller Ondt skal gaa tilbage fra den forstyrrede til den forstyrrende Villen. Dette er Herbarts praktiske Ideer. Hans Ethik er ren og viser tilbage paa den kristelige Religion, fordi den lægger hele Værdien i Villien selv.

Den Realitet, der svarer til Ideerne, er Dyden; det er den Egenhed ved et Fornuftvæsen, at det i Forhold til de praktiske Ideer bliver Gjenstand for Bifald. Den kan altsaa ikke sættes i den blotte Ind-

sigt, som kun giver det ene Element til det Forhold, der betegnes som „den indre Frihed“. Heller ikke kan den blotte Villen blive til Dyd, men Forholdet mellem den hele Indsigt og den hele dertil svarende Villen hos et Fornuftvæsen er Dyden.

II.

Herbarts Pædagogik hænger paa det Nøjeste sammen med hans filosofiske System og navnlig med hans Ethik og Psychologi*). Hin viser Maalet for Opdragelsen, denne Midlerne og Vejene dertil.

Pædagogikens Grundbegreb er Elevens Evne til Uddannelse. Ganske vist kan Uddannelsesevnens Begreb udstrækkes selv til de Elementer, der indgaa i de organiske Legemers Stoffvexel, men Evne til at uddanne Villien i sædelig Retning findes kun hos Mennesket. Dog kan Pædagogiken ikke forudsætte nogen ubegrændset Evne til Uddannelse. Den er hos Barnet begrændset af Individualiteten og iøvrigt ved Omstændigheder i Rummet og Tiden. Under Væksten uddannes der en indre Fasthed, som snart ikke mere kan paavirkes af Opdrageren. Disse ere altsaa Grændserne for Opdragelseus Virksomhed, men Opdrageren maa

---

*) „Herbarts Pädagogik ist nichts ohne seine praktische Philosophi, nichts ohne seine Psychologi; und die Psychologi schwebt als Hypothese auf einem unsicheren Boden ohne die Metaphysik. Gesteht man ihm zu, den Zweck der Pädagogik richtig festgestellt, in der Nachweisung der Mittel zur Erreichung dieses Zweckes auch nur einiges richtig gesehen zu haben, so wird die Nothwendigkeit, solche Zustände von dem speziellen Gebiete der Pädagogik rückwärts auf die allgemeinen Untersuchungen zu erweitern, bei einiger Konsequenz sich wohl allmählich fühlbar machen“. (Hartenstein i „Herbarts kleinere philosophische Schriften“ Bd. I, S. CXL)

stadig ved Forsøg prøve paa, hvormeget han kan opnaa, og tillige stedse være beredt til ved Iagttagelse af Resultaterne at lade sig vise tilbage indenfor de fornuftige Forsøgs Grændser. For ikke at forsømme Noget maa han altid have den praktiske Idélære for Øjet, og til den rette Forstaaelse af hans Iagttagelser kan han ikke undvære grundig Kjendskab til Psychologien.

Navnet for det pædagogiske Maal viser Ethiken, det er Dyden, det er den i Personligheden til stadig Virkelighed komne indre Frihed. Da denne beror paa Forholdet mellem Indsigt og Villie, maa Opdrageren først sørge for at bringe hver af disse til Virkelighed, forat de senere kunne stræbe at forbinde sig, hvilken Stræben er den egenlige Moralitet. Denne kan dog først senere fremkaldes. Indsigten, Villiens æsthetiske Bedømmelse, maa først øve sig paa fremmede Exempler og maa ikke vendes tilbage mod Eleven selv, før dennes Tilbøjeligheder og Vaner have antaget en for denne Bedømmelse heldig Retning. Ellers er der Fare for, at Eleven skal underordne Villiens æsthetiske Bedømmelse under den almindelige Klogskabs Hensyn, hvorved det Onde opstaar. Hvad de øvrige praktiske Idéer angaar, minder Fuldkommenhedens Idé om Udviklingen af Legemets og Sjælens Sundhed; Velvilliens Idé om at holde al Tilbøjelighed til at gjøre Ondt borte, saalænge den er farlig; Rettens Idé fordrer, at Eleven skal opgive at stride og reflektere over Striden, saa at Agtelsen for Retten befæstes; Billighedens Idé kommer især i Betragtning, hvor Eleven har fortjent Straf som Gjengjældelse for det Onde, han har gjort med Villie. Her maa derfor Straffens Maal være Gjenstand for skarp Paapasselighed, saa at det erkjendes for rigtigt af den Straffede.

Efter saaledes at have gennemgaaet Opdragelsens ethiske Grundvold skulle vi se paa dens psykologiske Begrundelse.

Erfaringen lærer, at hos Børnene viser sig allerførst Evnen til at „skjønne“, bruge Sandserne. Dernæst kommer Hukommelsen, den uforandrede Gjen- givnen af tidligere dannede Forestillingsrækker. Disse ere naturligvis kun korte, da deres Dannelse, paa Grund af den store Modtagelighed for alt Nyt, er udsat for mange Forstyrrelser. Meget tidligt viser sig ogsaa i Legen den Selvvirksomhed, som man plejer at tilskrive Fantasien. Saa kommer den Tid, hvor Iagttagelsen af de ydre Ting bringer Barnet til at rejse utallige Spørgsmaal. Det er Dømmekraften, som rører sig i Forbindelse med Forstanden. Barnet stræber efter at bringe det Ny ind under bekjendte Begreber og betegne det med de bekjendte Ord. Der viser sig nu Tilbøjelighed for enkelte Personer eller det Modsatte, en tilsyneladende stærk Villie og en hæftig Modsigelseslyst, der itide maa undertrykkes. Den æstetiske Dømmen kommer derimod kun sjældent og flygtigt tilsyne, hvad der viser Vanskeligheden ved at skaffe den Herredømmet trods Egenvillie og Egennytte, paa hvilket dog saavel den højere Kunstsands som Moraliteten beror.

Saasnart den sammenhængende Undervisning indtræder, skulle de alt udviklede Sjæleevner vise sig paa en ny Maade: Hukommelsen ved at lære foreskrevne Rækker uden Afvigelser eller Tilsætninger, Fantasien ved at tilegne sig Forestillingerne om fremmede Lande og Tider, Forstanden endelig ved at danne sig almindelige Begreber paa et Underlag af faa Exempler, og ved at betegne og sammenknytte hine. En Hovedbetingelse herfor er, at de ældre Forestillinger vise stor Eftergivenhed, saa at de paa given Anledning — ellers ikke, — reproduceres og forbindes. Nu viser det sig ofte, at mange Elever vise megen Hukommelse, Fantasi og Forstand i deres egen Sphære, medens Læreren eller Opdrageren kun finder lidt deraf hos dem.

De gjælde for de Fornuftigste i deres egne Kredse, medens de vise sig udygtige i Undervisningstiden. Dette viser, hvor vanskeligt det er paa passende Maade at gribe ind i Udviklingen. Tillige ser man, at det, som man tilskriver de enkelte Sjølevner, er noget, der foregaar i bestemte Forestillingsmasser. Barnet har allerede sine Forestillingsmasser for Skolen, andre for Familie-kredsen, atter andre for Legepladsen. Disse gribe vel tildels ind i hinanden, men hænge ingenlunde sammen i alle Punkter. Deraf kommer det, at Barnet ofte, som der siges, er et helt andet blandt Fremmede end hjemme eller i Skolen. Hver Forestillingsmasse bestaar af komplicerede Forestillinger og af sammen-vævede Rækker, og jo fastere disse Forbindelser ere, desto bestemtere Modstand gjøre de mod alt, hvad der vil sætte dem i Bevægelse, og desto vanskeligere er det for Undervisningen at gribe ind. Ligesom Opdrageren maa agte herpaa, saaledes maa han ogsaa skjælne imellem, om denne eller hin Forestillingsmasse træder lettere eller vanskeligere frem, om den dvæler længere eller kortere i Bevidstheden. Heri ligge Betingelserne for Undervisningens og Tugtens Virksomhed. Uddannelsesevnen afhænger alt-saa ikke af et Forhold mellem flere oprindelig forskellige Evner i Sjælen, men af et Forhold mellem de allerede erhvervede Forestillingsmasser. Hos Børn, som tidligt ere ledede af forskellige Personer, eller som ere kastede om i forskellige Hjem og Livsforhold, er der sædvanligvis saadanne Forestillingsmasser, som ikke passe til hinanden eller ere slet forbundne. Lettere at uddanne ere de Børn, som længe ere ledede af en enkelt Person (helst af Moderen), og som ikke ere vante til at skjule sig for denne. Det kommer da an paa at knytte den videre Opdragelse til det allerede Forefundne og ikke at forlange Spring.

De Kundskaber, der bydes ved Undervisningen, kunne i og for sig ikke give Sikkerhed for, at der skabes en Modvægt mod Individualitetens Fejl eller mod de forhaanden værende Forestillingsmasser, det kommer an paa at gribe ind i disse, naar Undervisningen skal faa sædeligt Værd. Kundskaberne maa hjælpe til at berigtige den æsthetiske Dom eller ialtfald Begjæringerne og Handlingerne. Alle Døre maa aabnes for Undervisningen; derfor maa den ikke være ensidig, thi man kan ikke med Sikkerhed vide iforvejen, hvad der kan virke mest paa Eleven.

Forestillingsmasserne have to Hovedkilder: Erfaringen og Omgangen. Fra hin kommer Kjendskabet til Naturen, usammenhængende og raat, fra denne Sindelaget overfor Menneskene, ofte rosværdigt, men ogsaa ofte det modsatte. At det sidste bliver forbedret er mest paatrængende, men ogsaa Naturkjendskabet maa ikke forsømmes, ellers er Sværmeri, Forvildelser og Extravagancer af alle Slags at befrygte. Derfor maa Undervisningen deles i to Røtninger, den historiske og den naturvidenskabelige. Til den første hører ikke blot Historie, men ogsaa Sprogkundskab, til den anden ikke blot Naturlære, men ogsaa Matematik.

Allerede for at modarbejde Egoismen, maa menneskelige Forhold være Hovedgjenstanden for den hele Undervisning i enhver Skole, som overtager Dannelsen af det hele Menneske, — ligefra den lærde Skole til Almueskolen. Herhen maa ogsaa de historiske og philologiske Studier stile, saafremt de ville gjøre Fordring paa Overvægten.

De matematiske Studier — lige fra den simple Regning op til den højere Matematik, — maa slutte sig til Naturkjendskabet og Erfaringen, for at vinde Indgang i Elevens Tankekreds. Selv den grundigste matematiske Undervisning er upædagogisk, naar den

danner en afsondret Forestillingsmasse; den faar da kun ringe Indflydelse paa Menneskets personlige Værd og hjemfalder oftest til snarlig Forglemmelse.

Det er altid usikkert, hvorledes Undervisningen optages og bearbejdes. For at formindske denne Usikkerhed, maa der stadig sørges for et Sindelag hos Eleven, der gjør ham modtagelig for Undervisningen. Dette er en Opgave for **Tugten**. Denne skal ogsaa forebygge Lidenskaberne og deres skadelige Udbrud. I Reglen søger Mennesket, naar det bliver noget mere frit bevægeligt, at hensætte sig selv i den Livsstilling, som tidlig forekommer det mest ønskværdig. Tugten maa samtidig med Undervisningen arbejde hen til, at der i Retning af Ønskerne ikke viser sig noget skuffende Billede, men at de forskellige Stillingers Goder og Svagheder opfattes overensstemmende med Virkeligheden. Hvad Tugten skal formaa lige overfor Individualiteten, beror mindre paa Indskrænkninger (som dog ikke kunne vedvare) end paa, at den hjælper Individets bedre Tilbøjeligheder til tidligt at udvikle sig, hvorved de faa Overvægten.

Den største Del af de Indskrænkninger, som ere nødvendige i Optræksaarene, falder under et andet Begreb, **Regeringens**. Afset fra hele Udviklingen maa Børnene nemlig erfare det Tryk, som hver Enkelt maa lide af det hele menneskelige Samfund. De maa holdes i Skranke. At sørge herfor overlader Staten til Familieme, Værgerne og Skolerne. Naturligvis blandes i Praxis Regering og Tugt, men Regeringens Formaal ligger i Øjeblikket, Tugten har derimod det voxne Menneske for Øje, altsaa noget Fremtidigt*).

---

*) I ovenstaaende Fremstilling af Pædagogikens ethiske og psykologiske Begrundelse har jeg i alt Væsenligt fulgt Herbart's Fremstilling i hans „Umriss pädagogischer Vorlesungen“. (Herbart's pädagogische Schriften, bearb. von Karl Richter. 1876. 1ste Del, S. 151—161.)

Den almindelige Pædagogik maa derfor behandles fra de tre Hovedsynspunkter: Regeringens, Undervisningens og Tugtens.

III.

Mennesket kommer villieløst til Verden og er derfor ikke istand til fra Først af at stille sig i noget Forhold til Sædeligheden. Først udvikler der sig i Barnet en vild Hæftighed og Begjærligheder, som saare de Voxnes Anordninger, og som udsætte Barnet for mangehaande Farer. Ordenen maa derfor opretholdes med Magt, og de dertil henhørende Forholdsregler høre ind under Regeringen, som vel maa adskilles fra den egenlige Opdragelse. Selv om Regeringen ikke kan være ligegyldig ligeoverfor Barnesjælens Udvikling, saa vil den dog ikke naa noget umiddelbart Formaal i Barnets Sind. Den skal blot fjerne ydre Hindringer og holde Farer borte — den skal berede Mulighed for Opdragelsen. Det vil f. Ex. være umuligt at undervise en ubændig Dreng; det er derfor Regeringens Opgave at holde hans Kaadhed i Tømme. Der skal skabes ubevidste Vaner, middelbare Dyder, navnlig Lydighed, Stilfærdighed, Stillesidden osv. Regeringen begynder tidligere end den egenlige Opdragelse og ledsager denne som en Nødhjælp, indtil Elevens fornuftige Erkjendelse og moralske Villie gjør den mer og mer overflødig. Det er en Fejl ikke efterhaanden at lade den træde tilbage. Den fordrer kun en ydre blind Lydighed, som er en fuldstændig Mod-sætning til den bevidste Handlen, som Opdragelse og Undervisning altid til en vis Grad maa fordre hos Eleven, endog før det kommer til virkelig sædelig Lydighed hos ham. Man kan strengt taget ikke engang bruge Benævnelsen Disciplin paa dette Sted.

De forstyrrende Attraaer, som Regeringen skal be-

kæmpe, have deres Rod i den utilstrækkelige Tilfredsstillelse eller Ikke-Tilfredsstillelsen af berettigede Naturforødenheder. Derfor maa der sørges for, at ikke Mangel paa Luft og Lys, uheldig Klædning, Legemsholdning og Skolebænke osv. skal forstyrre. Legemlig Bevægelse, der er en Fornødenhed paa ethvert Alderstrin, maa ikke forsømmes. Fremfor Alt bestaar Grundlaget for Regeringen dog i at tilfredsstille Børnenes Trang til Beskæftigelse. Selvvalgte Beskæftigelser maa naturligvis foretrækkes, naar de kunne bestaa med god Orden, men det maa ogsaa erindres, at den bestemte Opgave at udføre dette eller hint ofte bedre sikrer Ordenen end den vilkaarlige Leg, der jævnlig ender med Kedsomhed.

Det er imidlertid ikke muligt andet, end at der kommer Pauser mellem Beskæftigelserne; alt Arbejde er desuden forbundet med Anstrængelser, der afskrække den svage, endnu knap spirende Villie, det er derfor nødvendigt for Regeringens Skyld at undergive Børnene Opsigt, at anvende Befalinger, Trusler og Straffe.

Opsigten maa ikke føles som et stadigt Tryk, navnlig da man ikke maa afholde Barnet fra stundom at prøve sig selv*), ligesom ogsaa for streng Opsigt kan vise Mistro fra den ene Side og derfor paa den anden fremkalde skjulte Forsøg paa Unddragelse.

Straffene kunne være hvilkesomhelst efter Omstændighederne, men deres Art og Maal maa altid være vel afvejede, saa at de ikke oprøre. Af stor Betydning er den Maade, hvorpaa de uddeles; at straffe i Hæftighed og Vrede eller endog med en vis skadefro Tilfredsstillelse kan kun gjøre Skade. Afstraffelsen bør aldrig være uden Værdighed, det vil sige den maa

---

*) „Knaben und Jünglinge müssen gewagt werden, um Männer zu werden“.

gjøre Indtryk af, at Opdrageren overser Begivenhederne og Forholdene med overlegen Aand og kan afveje dem mod hinanden paa rette Maade*).

Hvad der bedst af Alt kan understøtte og sikre Regeringen er Avtoritet og Kjærlighed. Avtoritet kan ikke Enhver skaffe sig efter Behag; der-til hører tydelig Overlegenhed i Aand, Kundskaber, Legeme og øvrige Forhold. Kjærligheden beror derimod paa Samklang i Følelserne og paa Tilvanthed. Avtoriteten er naturligst hos Faderen, Kjærligheden hos Moderen.

I det Hele taget er Regeringen let under den tidligste Barnealder, den maa blot ikke afbrydes, da det i saa Tilfælde er meget vanskeligt atter at stramme Tøjlerne.

IV.

Opdragelsens højeste Opgave bestaar jo i at føre Eleven til Sædelighed og til vedholdende Stræben efter Dyd. Da nu Sædeligheden ligger i Villien, saa kan man ogsaa stille Opdragelsens Opgave saaledes: den skal paatrykke Personens Villie, d. v. s. hans Villen eller Ikke-Villen, et saadant fast Præg, at den under samme Forhold altid er den samme og stræber at fuldbyrde det, der er anerkjendt som godt og rigtigt. Et saadant Præg paa Villien hedder en sædelig Karakter, og deri ligger Personlighedens Ideal. Paa Elevens Villie kan Opdrageren nu virke

---

*) Om Straffene bemærker Prof. Ziller træffende: Man maa vel vogte sig for, at Eleven maaler Ondet ved Straffen med Lysten ved Overtrædelsen, og allerede af denne Grund maa de samme Straffe ikke gjerne gjentage sig under de samme Omstændigheder. Dette kunde ogsaa føre til, at deres Virkning sløvedes; en Straf, som ikke gjør Indtryk, er hensigtsløs.

enten umiddelbart, f. Ex. ved Belønning, Straf, Daddel, Forbilleder, Kjærlighed, Opsigt og Avtoritet, ved Formaninger og Advarsler, ved at skaffe Eleven Omgang med gode Mennesker, ved Forebyggelse og Indskrænkning af Sindsbevægelser og Lidenskaber, ved et ædelt Familie- og et vel ordnet Skoleliv osv., o: ved alle Tugtens Forholdsregler, eller middelbart ved, at han bearbejder og former Tankekredsen saaledes, at en sædelig Villie resulterer deraf. Dette sidste sker ved den pædagogiske eller opdragende Undervisning, hvormed vi her først skulle beskæftige os. Denne Undervisning staar i Modsætning til den ikke opdragende, Fagundervisningen, som kun har Udviklingen af Kundskaber og Færdigheder til Maal for deres egen Skyld, men som derfor ogsaa ligger udenfor Pædagogiken.

Som Undervisning maa enhver Virksomhed betragtes, der gjør Noget til Gjenstand for Elevens Betragtning. Undervisningen fordrer derfor af enhver Elev først og fremmest Fordybelse. Enhver, der nogensinde med Kjærlighed har hengivet sig til Betragtningen af en Gjenstand, ved ogsaa, hvad Fordybelse vil sige. Naar man saaledes hengiver sig til en Gjenstand, træde alle andre Forestillinger tilbage i Bevidstheden, og den ene, hvori man fordyber sig, kommer til at staa klar og ufordunklet. Af saadanne Fordybelser maa man imidlertid forlange mangfoldige af Eleven. Hvorledes skal da Personligheden reddes? Herbart svarer: ved Besindelsen, der samler og forener Fordybelserne. Disse to, Fordybelse og Besindelse, maa stadig veksle med hinanden, der ere ligesom „Tænkningens Respiration“. Hvor mange og talløse Overgange mellem disse maa Personen ikke gjøre, inden han kan sige sig at være i Besiddelse af en rig Besindelse og af stor Lethed ved at vende tilbage til en hvilkensomhelst Fordybelse? Dette er den Mange-

sidighed, som skal tilstræbes. Naar Fordybelserne ikke samles i Besindelsen, saa er Individet splittet og adspredt. Hvis indre Modsigelser forhindrer deres Forening, avles Tvivl og umulige Ønsker. Træffe de sammen uden Modsigelser, men dog uden at kunne stærkt og omfattende gennemtrænge hinanden, opstaar der Ensidighed.

Af den stadige Vexlen mellem Fordybelse og Besindelse fremgaa Undervisningens fire Trin: Klarhed, Association, System, Methode.

1) Klarheden beror paa, at alt, hvad der kan fordunkle Forestillingen, holdes borte. I dette Tankearbejde skal Opdrageren understøtte Eleven.

2) Fremskriden fra en Forestilling til en anden kaldes Association.

3) Den hvilende Besindelse ser nu Forholdet mellem det Mangfoldige og hvert enkelt Led med Klarhed paa sit rette Sted. Den rige Orden i en rig Besindelse hedder System, der dog er umuligt uden Klarhed i det enkelte.

4) Fremskridtet fra en Besindelse til en anden er Methode. Denaar gjennemløber Tankernes System, producerer nye Led i samme og vaager over, at det anvendes med Konsekvens*).

---

*) Følgende Exempel paa, hvorledes et Stof skal bearbejdes til Undervisning efter disse fire Trin, vil gjøre Herbarts Mening tydeligere.

Undervisningsstoffet er: et firsidet Prisme.

1) Klarheden.

a) Analyse. Udforskning af, hvad Eleverne allerede maatte vide om Prismet med Hensyn til dets Form, f. Ex. at det har tre Udstrækninger, 6 Sider og 12 Kanter.

b) Synthese. Nøjere Betragtning af de enkelte Dele, hvoraf Prismet bestaar, saaledes af hver Flade, Kant og Hjørne. Hver Flade er en Del af Legemet's Begrænsning og kan maales i to Retninger. De tolv

Ved disse mange vekslede Fordybelser og Besindelser frembringes altsaa Mangesidigheden, men det der skal tilstræbes ved Undervisningen er den mangesidige Interesse, idet det er heraf Villien skal fremgaa.

Interessen er et Begreb, som Herbart placerer paa en ejendommelig Maade. Det betegner i Almindelighed den Art aandelig Virksomhed, som Undervisningen skal frembringe, naar den ikke skal blive staaende ved den blotte Viden. Interesse og Villen staa begge som Mod-sætninger til Ligeegyldigheden, men medens Villen disponerer over sin Gjenstand, hænger Interessen ved den. Interessen er uvirksom, og naar Uvirksomheden opgives, gaar den over i Attraa eller Handlen. Den svæver altsaa ligesom mellem det at anskue og det at gribe til. Det er altsaa Interessen, der skal bringe Villien til at fremgaa af Forstillingen.

Kanter begrændse Fladerne og kunne kun maales i en Retning. De otte Hjørnepunkter begrændse Kanterne og have ingen Udstrækning. Fladers og Kanter indbyrdes Stillinger (vandrette, lodrette).

2) Associationen.

Beskrivelse af andre firsidede Prismer, som Eleven alt kjender fra det daglige Liv, f. Ex. en Bjælke, en Mur, en Mursten; dernæst en Tærning af Papir osv. Her maa Eleven se bort fra Stoffet, Størrelsen, Farven og andre tilfældige Egenskaber, for at faa Formernes rene Begreb.

3) System. Et Legeme har tre Udstrækninger. En Flade begrændser et Legeme, en Linie en Flade og et Punkt en Linie. En Flade har to Udstrækninger, en Linie en, et Punkt ingen. En lodret Flade er osv. osv. Saaledes dannes Begrebsrækken: Legeme, Flade, Linie, Punkt.

4) Methoden eller Systemets Brug og Beherskelse.

Gjennemløb af Systemet i anden Orden, f. Ex. fra Punkt til Legemet. Liniers Frembringelse ved Punktets Bevægelse, Fladers ved Liniers, Legemers ved Fladers. Besvarelse af Spørgsmaal som f. Ex. Bestaar et Legeme af Flader? Hvorfor ikke? Paavisning af Begreberne i Klasseværelset. Tegning.

Ingen enkelt Stræben eller Villen maa hæve sig over de andre og derfor maa den mangesidige Interesse være „lige svævende“, det vil sige ligelig stærk i alle Retninger.

Saasnart det er lykkedes Opdrageren at vække Interessen, opstaar en ny Fare. Interessen gaar jo nemlig let over i Attraa og denne igjen i Handling. Disse raske Overgange skulle i Reglen undgaas hos Barnet, for at undgaa Egoismen. Naar Interessen skal tjene Sædeligheden, maa den være taalmodig, og den rigeste, mangfoldigste Interesse vil lettest være taalmodig. Det at handle er Karakterens Forret og tilkommer altsaa ikke Børnene, som endnu ingen Karakter have. Kun én Slags Handlen, én Virksomhed anstaar Børnene særlig, det er Forsøget. I den Periode, hvor Børnene uophørlig spørge „hvorfors?“ synes Naturen selv at anvise Opdrageren, at han skal lede dem til at forsøge.

Interessen er Selvvirksomhed. Man forlanger altsaa en mangesidig Selvvirksomhed, dog kun i Retning af det Rigtige og i det rette Maal. Undervisningen skal altsaa lede Tankerne og Bestræbelserne paa det Rigtige. Her komme nu de hævede og de fritstigende Forestillinger i Betragtning. De første hæves frem ved Lærerens Villieskraft og spille en Rolle i alle Hukommelsessager. De sidste stige frit op i Bevidstheden og ere forbundne med den uvilkaarlige Opmærksomhed, som det er Lærerens Kunst at vække. Opmærksomheden er enten primitiv eller apperciperende. Den første Art afhænger af Indtrykkets Styrke, og her maa passes paa, at det sandselige Indtryk ikke bliver for stærkt, at Undervisningen ikke hober det ene for hurtigt paa det andet, at der skaffes Hvilepunkter, saa de oprørte Forestillinger kunne komme i Ligevægt. Den apperciperende Opmærksomhed, som er den allervigtigste ved Under-

visningen, støtter sig til den primitive. Apperceptionen eller Tilegnelsen sker nemlig ved tidligere erhvervede, nu tiltrædende Forestillingsmasser og allerbedst ved de frit stigende. Undervisningen meddeler kun Ord, Forestillingerne, der høre til Ordene, maa stige op fra den Hørendes eget Indre.

Det er tidligere fremhævet, at Forestillingsmasserne skrive sig fra to Hovedkilder, Erfaringen og Omgangen. Hertil svare ogsaa to Klasser af Interesse, Erkjendelsens og Deltagelsens, som hver især kunne deles i tre andre, hvorved Interessens sex Hovedklasser fremkomme:

1) Naar Aanden modtager den rige Natur, saaledes som denne giver sig selv, naar den forener den som en Mangfoldighed af Phænomener blot efter deres Lighed og Sammenstilling, naar dens Interesse kun hænger ved Naturens Styrke, Brogethed, Nyhed og Afvexling, saa kalder man det empirisk Interesse.

2) Ved fremadskridende Eftertanke over Erfaringsgjenstandene, ved Bestræbelserne for at finde Sammenhængen mellem Materien og Formerne og at begribe den som lovmæssig udvikler sig den spekulative Interesse. Den hænger ved Begreberne, ved deres Modsætninger og Sammenligninger.

3) En Tilsætning til Anskuelsen er Smagen, hvis Dom allevegne, højt eller sagte, følger efter enhver fuldendt Forestilling. Interessen hænger her ved Billedet ikke ved Væren, ved Forholdene ikke ved Massen: det er den æsthetiske Interesse. (Disse tre Interesser tilhøre Erkjendelsen.)

4) Naar Deltagelsen forholder sig ganske simpelt modtagende til de Rørelser, der findes i menneskelige Gemytter, naar den følger deres Forløb, forsaavidt Omgangen frembyder det, saa svarer dertil den sympathetiske Interesse.

5) Ved at tænke over de store Forhold i Om-

gangen, ved at sondre Menneskemængdernes mangfoldige Rørelser fra Individernes, ved at søge at udjævne Modsigelserne og interessere sig for det Heles Velvære, opstaar Deltagelsen for Samfundet. Til den svarer Samfundsinteressen.

6) Ligesom den æsthetiske har endelig den religiøse Interesse sit Udspring ikke saameget i en fremadskridende Eftertænken, som snarere i en hvilende Kontemplation af Tingene og deres Tilskikkelser. Ved Betragtning af Menneskenes Stilling under forskellige Omstændigheder opstaar let Frygt og Haab, idet Klogskab og Virksomhed til Slutningen synes Aanden for svage til at udjævne det Følte med det Virkelige. Denne Bekymring frembringer Trangen til Religion, og af denne Trang fremkommer Troen. Den religiøse Interesses Begreb betegnes ved denne Retning. (De sidste tre Interesser tilhøre Deltagelsen.)

Den naturlige Vej er, at Mennesket kommer gennem Erfaringen til Erkjendelsen og gennem Omgangen til Deltagelsen. Selv om imidlertid Erfaringen er vor Lærer hele Livet igjennem, saa giver den os dog kun et yderst lille Brudstykke af det store Hele. Uendelig store Rum og Tider skjule for os en uendelig større, mulig Erfaring. Omgangen er maaske forholdsviis mindre fattig, thi vore Bekjendtes Rørelser ligne vel almindeligviis alle Menneskers. Men paa den anden Side er selv de mindste Forskjelligheder af Vægt for Deltagelsen, og Ensidighed i Deltagelse er langt værre end Ensidighed i Erkjendelse. Der blive derfor vigtige Mangler i begge Retninger, og at udfylde disse Mangler bliver Undervisningens Sag, saa at Interessen kan røre sig med lige stor Energi i alle de sex ovenfor nævnte Retninger, thi først da nærmer Individet sig til den rette Mangesidighed.

At Erfaringen ligefrem maa gjøre Regning paa at Undervisningen skal komme den til Hjælp for at skille imellem, ordne og sammenknytte de mange uordnede Forestillingsmasser, er tydeligt nok. Se blot paa et Menneske, der ikke er bleven undervist. Der er hverken noget, der er ovenpaa eller nedenunder, ja ikke engang en bestemt Række, Alt svømmer ud i hinanden. Tankerne have ikke lært taalmodigt at vente, men komme frem, saasnart der gives dem Anledning, hulter til bulter, eftersom Associationen tilfældigvis knytter den ene til den anden.

Ligesaa lidt kan man være tilfreds med de blotte Resultater af Omgangen. Dens Aand er ingeniunde altid Sympathi, og selv Velvillie og Kjærlighed fra den ene Side er ikke altid sikker paa at fremkalde lignende Følelser paa den anden.

Langt dybere end Erfaring og Omgang trænger Undervisningen ind i Aandens Værksteder. Hvis man ønsker Bevis, behøver man blot at tænke paa enhver Religionslæres Magt, — eller paa Romanlekturens frygtelige Kraft; begge disse Ting høre nemlig med til Undervisningen, den gode og den slette. En enkelt Forestilling kan i og for sig ikke udøve store Virkninger, men naar den træder i inderlig Forbindelse med mindre og større Grupper af andre Forestillinger naar den til Herredømme. Denne Forbindelse og Sammenknytning bevirker Undervisningen og derfra skriver sig dens Magt.

Vi have i det Foregaaende betragtet Undervisningens Maal, der bestemtes som ligesvævende, mangesidig Interesse, og vi have dernæst undersøgt Forudsætningerne for Mangesidigheden (Fordybelsen og Besindelsen, Fremskridtet fra Klarhed, gennem Association og System til Methode) og for Interessen (Opmærksomheden, Erfaringen og Omgangen) samt endelig fremstillet Interessens Hovedklasser.

Der staar nu tilbage at give en Fremstilling af det Herbartske System for Undervisningens Gang.

I Almindelighed skal Undervisningen vise, sammenknytte, lære og philosophere. Naar den angaar Sager, særlig henhørende under Deltagelsens Sphære, skal den være anskuelig, kontinuert, opløftende og indgribende i Virkeligheden*).

Undervisningens Gang bliver enten analytisk eller syntetisk. Analytisk kalder man i Almindelighed enhver Undervisning, ved hvilken Elevens først ytrer sine Tanker, saa gode som han har dem, og disse derpaa under Lærerens Ledelse blive klarede, berigtigede og fuldstændiggjorte. Ved den syntetiske Undervisning bestemmer derimod Læreren umiddelbart selv Sammenstillingen af det, der skal læres (jvnfr. Exemplet S. 22)**). Der gives én Synthese, som efterligner Erfaringen, det er den blot fremstillende Undervisning, en anden Synthese sammensætter

*) Manér er aldrig velkommen ved Undervisningen, og den findes dog overalt. Hvert Menneskes Individualitet fører den med sig. Ved Undervisningens Gang forstaas der her ikke Manererne og heller ikke hvad Pædagogerne ofte opfinde og anbefale under Navn af Methode, men derimod det at indføre i Praxis alt i det Foregaaende udviklede paa en samlet og indvortes forbunden Maade, og anvende det paa Verdens Gjenstande.

***) I en Anmærkning til § 210 i „Lehrbuch der Psychologie“ siger Herbart: „Den analytiske Undervisning sker ved hensigtsmæssig Reproduktion, den syntetiske sørger for at fremføre nye Forestillinger, der strax fra Begyndelsen ere i hensigtsmæssig Forbindelse. Fremdeles hører ogsaa herhen Fordringen om, at Fordybelse og Besindelse stedse skulle afveksle med hinanden. Fordybelsen finder Sted, idet enkelte Forestillinger, tilstrækkelig stærke og rene, efter hinanden bringes ind i Bevidstheden. Besindelsen bestaar i Samlingen og Forbindelsen af disse Forestillingsmasser. Begge Dele finde Sted saavel ved den analytiske som ved den syntetiske Undervisning.“

selv et Hele af enkelte iforvejen forelagte Bestanddele. Dette er den egenlig synthetiske Undervisning.

Om den fremstillende Undervisning, som vi behandle først, fordi Elevens Erfaring jo skal ligge til Grund for hele Undervisningen, skal blot i Almindelighed bemærkes, at selv om den vel kun har en noget indskrænket Anvendelse, er den dog saa virksom, at den fortjener stor Opmærksomhed fra Lærerens Side. Hvo der har den i sin Magt, kan være sikker paa at vinde Elevernes Interesse. At læse virker ikke saa godt som at høre: *Viva vox docet*. Foredraget maa virke, som om Eleven virkelig saa og hørte det Fortalte og Beskrevne. Det gjælder tillige om at udvide Elevens Erfaringskreds ved at føre ham omkring og vise ham mange Ting.

Naar saaledes Erfaringskredsen udvides, kommer den analytiske Undervisning til Hjælp for at gøre Erfaringen mere belærende. Erfaringen kaster Ting og Begivenheder mellem hinanden, i Undervisningstimerne maa sørges for, at det Erfarede og det, der læres, associeres og kommer til at passe sammen. Først maa man vise og benævne Tingene, lade dem beføles og bevæge sig. Saa sondrer man Delene fra det Hele og fra hverandre indbyrdes, samt bestemmer deres Plads. Bestanddeles Kjendemerker angives og sammenlignes (empirisk Interesse). Den analytiske Belysning af Erfaringskredsen støder alle vegne paa Antydninger af lovmæssig Sammenhæng i Tingenes Natur. Man maa fremdrage Sammenhængen mellem Middel og Maal, Aarsag og Virkning, forandrede Aarsager og dermed følgende forandrede Virkninger (spekulativ Interesse). Naar Eleven er i rolig Stemning, søger man at paavise det Skjønne, idet man drager det frem mellem det æsthetisk Ubetydelige. Ogsaa i Livet, Omgangen, Anstanden og Udtrykket pege man paa det Passende (Smagens, den æsthetiske Interesse). Vir-

kelig Forstaaelse af fremmede Følelser forudsætter Forstaaelse af egne. Derfor maa Paavisningen af hvilke Følelser der har rørt sig i andre Mennesker føres tilbage til de naturlige Følelser, som Enhver muligvis har truffet i sig selv, og med hvilke han kan sympathisere (sympathetisk Interesse). Betragtningen af Samfundsinstitutionerne og Konvenienserne i Omgangen vise tilbage til Nødvendigheden af, at Menneskene hjælpe hinanden. Støttet til denne Nødvendighed maa Undervisningen forklare Formerne for den samfundslige Subordination og Coordination (Samfundsinteressen). Undervisningen maa endelig se hen til Menneskenes Afhængighed, Svaghed og Begrænsning. Gudsdyrkelsen maa fremstilles som en lydelig Bekjendelse i Ydmyghed. Stadige Betragtninger over Menneskers Liv og Skjæbne maa indprænte Forestillingerne om Livets Korthed, den flygtige Nydelse, de jordiske Goders tvivlsomme Værd osv. (religiøs Interesse).

Den synthetiske Undervisning, der bygger med sine egne Stene, har særlig den Opgave at opføre hele den Tankebygning, Opdragelsen kræver. Den maa levere Elementerne og foranstalte deres Forbindelse. Der maa udtrykkelig siges foranstalte ikke fuldføre, thi saa vidt kommer det aldrig; det dannede Menneske arbejder jo kun hen derimod hele sit Liv igjennem. At han kan arbejde derpaa i mange Retninger, med Mangesidighed, derfor maa Ungdomsdannelsen sørge. Den blot fremstillende og analytiske Undervisning maa allevegne paa passende Steder træde hjælpende til, særlig for at det, der læres, kan smelte sammen med det, som Livet fører med sig. Ogsaa den synthetiske Undervisning maa i sin Gang vende Blikket mod de sex Hovedklasser af Interesser.

Den almindeligste Synthese er den kombinatoriske, der især hersker i de empiriske Fag. Den tjener til at give Aanden Færdighed i alle Retninger og maa

derfor indøves tidligst i høj Grad. Man maa tidligt i mangfoldige Exempler vise de kombinatoriske Operationer, især Variationen. Ligeledes maa Rækker af Kjendemærker paa sandelige Ting, de forskjellige arithmetiske og grammatikalske Operationer (Konjugation og Deklination) paavises. Den egenlige spekulative Synthese beror paa de forholdsmæssige Forbindelser og forudsætter en Fordybelse i spekulative Problemer. Selv om dette egentlig ikke hører ind under Opdragelsens Sphære, kan man dog ikke lade Aanden være aldeles uøvet i at spekulere, indtil de Aar komme, hvor der af sig selv udvikler sig et hæftigt Forlangende efter en Overbevisning. Opdrageren maa derfor opsøge de Veje, der ere de mindst farlige for at uddanne Evnen til Forskning. Det bedste Grundlag herfor er Erfaringen, den ydre og den indre. Man fremdrage de Problemer, der knytte sig til Naturvidenskaberne, til Friheden, Sædeligheden, Retten og Staten. Alt, hvad der nærmer sig til Religionen, forlanger dog den største Diskretion. Man maa saa længe som mulig lade den religiøse Følelse uforstyrret, som fra de tidligste Aar hænger ved Tanken om Forsynet.

Smagens Theori er for dunkel, til at man kan betegne Elementerne og deres Synthese for de forskjellige Arter af det Æsthetiske. En Ting kan man dog let enes om, nemlig at det æsthetiske Værd ikke ligger i Massen, men i Forholdene. Det kommer altsaa an paa at paavise Skjønhedsforholdene der, hvor de ligge klart for Dagen, som f. Ex. i Musiken.

Vi komme nu til den Undervisning, som syntetisk skal danne Deltagelsen, ved hvilken Hjertet skal blive stort og fuldt af, hvad der er menneskeligt og for Mennesker. Det er navnlig Digterne og Historikerne, som ere istand til at vække den. Af Fremstillinger hentede fra Poesien og Historien maa ogsaa

fremlyse Menneskenes Bøjelighed under Samfundsordenen, Nødvendigheden af, at de modstridende Kræfter dæmpes og holdes sammen. Disse Fordringer maa vendes mod Eleven, saa at han navnlig undgaar Resonnæresygen, som i kritiske Momenter berøver den offentlige Virksomhed sit Eftertryk.

At frembringe Gudsidéen er endelig den religiøse Syntheses Værk. Den begynder i den tidlige Alder med en Udvidelse af Familiebegrebet: „For Barnet skal Familien være et Symbol paa Verdensordenen. Fra Forældrene skal man, idet man idealiserer, tage Guddommens Egenskaber“. Barnet skal tale med Gud som med en Fader. Ynglingen maa senere have Lov til at forsøge sig i Meninger, men hans Karakter maa vogte ham for at finde det ønskværdigt at være uden Religion, og hans Smag maa være ren nok til altid at anse en Verden uden sædelig Orden for en utaalelig Disharmoni.

Resultatet af Undervisningen bliver altsaa Sindets, det indre Livs Udfyldning, men om det skal blive godt eller ej, afhænger af, hvilken Retning Interessen tager. Derved bliver det nemlig afgjort, hvad det tilkommende Menneske skal blive. Saa bliver der Adskillelse mellem, hvad han vil og hvad han ikke vil. Den indre Æresfølelse bestemmer. Undervisningens Resultat træffer her sammen med Tugtens.

V.

Tugten skuer ind i Barnets Fremtid, den beror paa Haabet og viser sig nærmest i Taalmodigheden. Den modererer Regeringen, som maaske ellers ved større Haardhed kunde komme hurtigere til Maalet; den modererer endogsaa Undervisningen i de Tilfælde, hvor den anspænder Individet for stærkt. Den kan imidlertid ogsaa forene sig med begge og lette dem

Arbejdet. Tugten forlanger passende Opførsel og begunstiger naturlig Livsglæde, saafremt disse lade sig forene med de Beskæftigelser, der udgaa fra Regering og Undervisning. Ligesaa lidt som man ved denne sidste kan forudsætte Interessen hos Eleven, ligesaa lidt kan man ved Tugten forudsætte den gode Villie; derimod maa man altid forudsætte at Regeringen ikke holdes for at være for svag, Undervisningen for slet.

Medens Undervisningens Maal nærmere kunde bestemmes ved Ordet: „gjør Dig selv fuldkommen (perficete)“, saa maa ved Tugten, som fuldstændiggjør Undervisningen, saa at den bliver Opdragelse, Dyden sammenfattes som en Helhed. Dyden er dog kun et Ideal, Tilnærmelsen dertil udtrykkes ved Ordet Sædelighed. Da nu i Almindelighed Ungdommen fra at være et Uddannelsesemne gaar over til at være dannet, fra at være ubefæstet til at være fast, saa maa vi ogsaa søge Dyden i en Befæstelse. Det er ikke tilstrækkeligt at have en vaklende Sædelighed, og det er slemmt, naar det lykkes noget Usædeligt at blive befæstet. For at betegne, at dette er det, der skal undgaaes, udtrykker man Tugtens Maal ved Ordene Sædelighedens Karakterstyrke.

Saavel i Karakteren som i Sædeligheden er der meget at adskille, foreløbig skal blot mindes om, at Tugten omfatter baade det at ville og det at udelukke fra Villien, idet den Villiens Bestemthed, der kaldes Karakter, ikke alene beror paa Villen, men ogsaa paa Ikke-Villen.

Karakterens Sæde er Villien, navnlig det Ensformige og Faste i Villien, men i de forskjellige Forestillingsmasser avles forskellige Villier, og det er et majsommeligt Arbejde at bringe disse til Samstemning. Naar nu Mennesket fortrinsvis hviler paa sin Villie, saa maa det befale over sig selv, beslutte angaaende sig selv og forsøge at beherske sig selv.

Under saadanne Forsøg gjør det sig selv mere og mere til Objekt for sin egen Iagttagelse. Den Del af Villien, som det under saadan Selviagttagelse træffer som allerede forhaandenværende, kalde vi den objektive Karakter. Den nye Villie derimod, som først opstaar i og med Iagttagelsen, maa til Forskjel fra hin kaldes den subjektive Karakter. Naar Villien bliver sig selv lig, tale vi om Villiens Hukommelse, og hvor den er forhaanden, kommer den objektive Karakter let til Samstemning. I den subjektive Karakter danner sig, naar hinanden lignende Tilfælde hyppig gjentages, almindelige Begreber, saavel om den forefundne, under lignende Omstændigheder ligeartede Villie saavel som om de Opfordringer, som Mennesket retter til sig selv, om at bestemme sin Villen paa den ene eller anden Maade. Efterhaanden som den subjektive Del af Villien saaledes kommer til Modenhed, opstaa Forsætter, Maximer og Grundsætninger. Hermed staa i Sammenhæng Subsumptioner, Slutninger og Motiver, som det ofte koster Kamp at gjøre gjældende. Opdrageren har en dobbelt Opgave: han skal iagttage og lede baade det Objektive og det Subjektive i Karakteren.

Efter saaledes at have undersøgt, hvad der var at adskille i Karakteren, skulle vi vende os mod Sædeligheden. Der gives livlige Elever med god Villie, som ikke foraarsage Bekymring med Hensyn til Billigheds- og Retsfølelse, og som paa Grund af deres Alvor og Selvbeherskelse nærme sig til at være i Besiddelse af den indre Frihed, og dog bemærker man ofte ved Siden af disse rosværdige Træk andre, som ere dem modsatte. Det viser sig altsaa, at hine ikke vare ene om at bestemme Karakteren og ikke istand til at udelukke disse. For at opnaa dette, saa maa der til de rosværdige Træk, som findes i Karakterens objektive Del, endnu komme de gode For-

sætter, som tilhøre den subjektive Del. Disse fordre imidlertid hin æsthetiske Bedømmelse, hvorved Eleven i de Exempler, som frembyde sig, lærer paa rette Maade at skille mellem bedre og slettere Villen. Mangler denne Bedømmelse Klarhed, Kraft og Fuldstændighed, have Forsætterne ingen fast Bund i Elevens Sind og ere ikke meget andet end udenad lærte Ord. Er derimod Villiens æsthetiske Bedømmelse fast sammenvævet med den hele samtlige Interesse, som er fremgaaet af Erfaring, Omgang og Undervisning, saa frembringer den en varm Følelse for det Gode i enhver Retning. Til nu fremdeles at fæstne de sædelige Beslutninger tjener Maximernes logiske Kultur, deres systematiske Forening og stadige Brug hele Livet igjennem. Hermed hænger ogsaa Eftertænkningsevnen Uddannelse sammen, og deraf er det indlysende, at Tugten ikke kan fuldføre sit Værk uden i Forbindelse med Undervisningen.

Tugten maa snart forbyde, snart tillade, og bringer i det Hele taget Eleven i langt større Afhængighed end den blotte Regering; denne sidste kan nemlig holde meget strængt paa enkelte Forskrifter, men iøvrigt overlade Barnet til sig selv. Til en saadan Sorgløshed tør derimod Tugten aldrig hengive sig.

Til Tugtens Hjælpemidler hører fremfor Alt Opdragerens egen Opførsel mod Eleven med alle de Modifikationer, som Tilfredshed og Utilfredshed kunne fremkalde deri. Desuden gjælder det om at skaane Elevens Ømtalighed baade med Hensyn til Frihed og Indskrænkning, Ros og Dadel, Straf og Belønninger saavel som ogsaa den legemlige Disposition.

Tugtens Fremgangsmaade retter sig i det Hele taget efter de ovenfor angivne Forskjelligheder i Karakter og Sædelighed. Tugten skal holde, bestemme og regulere.

Hvor Villiens Hukommelse mangler og hvor Let-

sindighed træder i dens Sted, gjælder det at holde Eleven, d. v. s. holde ham til Noget og fra Andet. Den første Forudsætning herfor er Regeringen og den derved bevirkede Lydighed. Man skal kun sjældent befale, egenlig kun i Nødtilfælde. Dog maa Eleven ikke befinde sig i tøjlesløs Ubundenhed, han skal, om end nok saa let, mærke, at der er visse Skranker, som han ikke maa overtræde. Dette er den holdende Tugts Opgave. For imidlertid at hjælpe paa en ufuldstændig Lydighed, maa der først hos Eleven vækkes en Følelse af, at han i Opdragerens Tilfredshed besidder Noget, som det ikke er godt at miste. Saa først faar den holdende Tugt Kræfter. Dette naar Opdrageren i samme Maal, som han griber virksomt og velkomment ind i Elevens Vaner og Beskæftigelser. „Han maa give for at kunne tage“. Jo mindre Eleven er sig sin egen Villen bevidst, desto sværere bliver den holdende Tugt. Her maa dog ogsaa opstilles en Forskjel mellem blot lunefuld Uvornhed og rent Letsind. Den sidste er en Mangel ved det individuelle Anlæg og tilsteder ingen radikal Helbredelse. Derfor bliver her den holdende Tugt saa meget mere nødvendig, idet Mangelens Følger skulle undgaas eller ialtfald formindskes. Den maa paa en Tid, hvor der endnu ikke er en slet Villie, erstatte den manglende Villie. Hvad Eleven har tabt af Syne, maa den bringe frem for hans Øje. Hans Vaklen og Svæven maa den stadig laane en udvortes Fasthed og Ligelighed, som Børnene maa have tydeligt for Øje hos Opdrageren. Man maa blot ikke sætte Ræsonnement istedetfor Tilvanthed. „Med Børn maa man ikke ræsonnere“.

Tugten skal virke bestemmende. Den maa foranledige, at Eleven selv vælger og ikke Opdrageren i Elevens Navn. Denne maa erfare, hvilket Tryk han maa finde sig i blandt andre Mennesker, og hvilket han ikke behøver at finde sig i, hvad han kan have

og hvad han kan undvære af Ære, Ting og Nydelser. Har han først erfaret dette, saa kommer det an paa, hvorledes han vil knytte det sammen med de Beskæftigelser, som han føler Lyst eller Ulyst til at drive. Den Besindige kan let indpræge sig de Betingelser og Indskrænkninger, som den Ene paalægger den Anden, den Letsindige maa derimod have Hjælp af Opdrageren til denne Indpræntning, naar han da ikke skal blive karakterløs. Der gives dog Tilfælde, hvor Mangel paa Fasthed er ønskværdig. Karakterens objektive Del maa ikke for hurtigt afsluttes; Tugtens Værd beror ofte netop paa, at denne Afslutning forhindres.

Naar Karakterens subjektive Del begynder at gjøre sig gjældende, begynder den regulerende Tugt. Medens man ikke skal ræsonnere med Børnene, saa maa dog Eleven, saasart han begynder at ræsonnere for sig selv, ikke lades uden Hjælp. Opdrageren maa nu gaa ind paa hans Ræsonnementer og søge at forekomme deres falske Udvikling. Hovedsagen for Tugten er dog Konsekvensen eller Inkonsekvensen i Handlemaaden. Den, der let hen opstiller Maximer, maa føle, hvor svært det i det Hele taget er at handle nøjagtigt efter Maximer.

For at æsthetiske Domme kunne dannes, maa Stemningen holdes rolig og Aanden beredt til klar Opfattelse. Dette maa især gælde ligeoverfor liden-skabelige Opbrusninger. Er den æsthetiske Bedømmelse af Villensforholdene først vakt, saa følger den egenlige moralske Uddannelse. Tilbageblik paa Elevens Opførsel i et længere Tidsrum, Paamindelse om det, der har gjort Indtryk paa ham, Skjælnen mellem det Bedre og det Slettere i ham, alt dette giver nu Grundlaget til det, som sædvanligvis kaldes, at moralisere, og som ingenlunde er overflødigt eller forkasteligt under Opdragelsen, idet det endogsaa paa rette Sted er aldeles nødvendigt. Moralsk Forbedring

opnaas ikke ved Regeringens Tvang, holler ikke ved hine pædagogiske Straffemaader, som ved Handlingernes naturlige Følger kun gjøre Børnene mere praktiske og kloge; men den naas ved, at upartiske Tilskuere efterligne Samvittighedens og den sande Æresfølelses Stemme.

Tugten skal endelig til rette Tid paamine og berigtige det Forfejlede, selv om Eleven allerede er kommen saa vidt, at han kan beslutte sig i sædelig Henseende. Har Eleven imidlertid faaet Tillid til sine Følelser og sine Grundsætninger, saa maa Tugten trække sig tilbage. Naar først Selvopdragelsen er begyndt, vil den ikke forstyrres*).

VI.

Efter at saaledes det Væsenlige i Herbarts pædagogiske System er fremstillet, skulle vi kaste et Blik paa dette Systems hele Stilling.

Naar Meget af det ovenfor udviklede forekommer Læserne bekjendt, naar de paa mange Steder faa Anledning til at udbryde, dette er jo ingenlunde særlig Herbartske Principer, det er velkjendte Grundsætninger, som Alle ere fortrolige med og benytte som Rettesnor, saa maa det ikke glemmes, at Herbart udgav sin „Allgemeine Pädagogik“ for 72 Aar siden, at hans System i den forløbne Tid har vundet mere og mere Anseelse i hans Fædreland, at han er bleven efterfulgt af en hel Række Pædagoger, nogle afvigende i enkelte Retninger, andre fuldstændig „jurantes in verba magistris“, at den Herbartske Skole for Øjeblikket

---

*) Til den i IV og V givne Fremstilling af Herbarts Ideer om Regeringen og Tugten er benyttet Herbarts: „Allgemeine Pädagogik“ og „Umriss pädagogischer Vorlesungen“ samt „Herbarts Regierung, Unterricht u. Zucht“ af Dr. W. Rein. Hvor det var gjørligt, ere Herbarts egne Ord benyttede, men Stoffets Ordning er noget forskjellig fra hans.

har meget stor Indflydelse i Tydskland, idet to af de mest bekjendte pædagogiske Seminarier (Leipzig og Jena) ledes af udprægede Herbartianere (T. Ziller og Stoy), samt at endelig Skolen ved at nærme sig den af Palmer forsvarede „Evangeliske Pædagogik“ har vundet endnu mere i Indflydelse. En saa betydningsfuld Skole virker altid udenfor sin egen Kreds, idet de halve Venner, ja selv Modstanderne bemægtige sig Stikordene for at anvende dem paa deres Eget, ofte rigtignok i anden Betydning end den oprindelige. Saaledes er Ordet „den opdragende Undervisning“ bleven meget gængse, og hvilken Lærer tøver nutildags med at tillægge sin Virksomhed dette Prædikat, men hvormange gøre det i Herbartske Betydning? Det kunde være af ikke ringe Interesse at stille den Herbartske Pædagogik sammen med den eneste Pædagogik hertillands, hvori der aabenbarer sig noget Særligt og Nationalt, og hvori navnlig Undervisningens opdragende Virksomhed stærkt betones, nemlig den Grundtvigske. Begge have stærke Tilknytningspunkter, og dog ere de i Bunden yderst forskjellige, idet Herbart udleder Villien af den mangesidige, klare Interesse, Grundtvigianerne derimod, som det synes, af den vakte æsthetiske Interesse*). Derfor vilde Herbart sikkert,

---

*) „Naar jeg nu skal angive, hvad jeg anser for Kjendemærket paa Folkehøjskolens Gjerning, da er det: at udvikle de Unge Samvittighed. Vistnok søge vi at aabne deres Øjne for den hele Herlighed i Menneskeslægstens og særlig de nordiske Folks Saga, Sagn og Sang, men saasandt som vi ikke blot have Ansvar for, hvad vi gjøre eller undlade, men ogsaa for, hvad vi tro og beundre, saavist vedkommer alt Sandt, Skjønt og Godt vor Samvittighed, og hele denne Herlighed, som paa Folkehøjskolen kommer de Unge imøde, møder dem ikke blot som en Gave, men som en Opgave, for hvis Løsning hver enkelt af dem bærer et Ansvar“. Svar fra den Grundtvigske Folkehøjskole i Testrup af Jens Nørregård. S. 10.

hvis han endnu levede, advare Grundtvigianerne mod den Ensidighed i Villien, som deres System kan avle, medens Grundtvigianerne vel til Gjengjæld vilde beskyldte Herbartianerne for at frembringe „Forstandsmennesker“, en Beskyldning, som forresten ikke vilde være ny, men allerede offere er gjort*). Uagtet der er skrevet saa særdeles meget i Retning af Grundtvigsk Pædagogik, er den dog endnu ikke fremstillet paa en overskuelig og klar Maade, saa at en yderligere Sammenstilling af oven antydede Art maa blive næsten ugjærlig, især da endnu, saavidt jeg ved, Ingen har forsøgt at give den Grundtvigske Pædagogik et psykologisk Grundlag og en videnskabelig Form.

Herbarts Fortjenester ere derimod yderst klare. Pestalozzi havde ved sin Betoning af, at Barnets sandelige Anskuelse først skal styrkes og hæves til tydelige Begreber, banet Vejen for Herbart, som jo saa bestemt lægger Vægten paa, at Undervisningen og Opdragelsen skal gribe ind i Erfaringen. Hvad der derimod var Herbarts egen Idé, var først og fremmest det ethiske Ideal, han opstillede som Undervisningens Maal. Franskmanden Montaigne havde med Benyttelse af et gammelt Ord i Juvenals Satirer („Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano“) som Opdragelsens Maal fremstillet „overvejende Legemskultur“; Rousseau fremstillede Overensstemmelsen med Naturen („Mennesket er af Naturen godt; al Kultur er fordærvelig“); Philantroperne (Basedow, Campe, Salzmann o. Fl.) vare Eudaimonister (Befordring af Lykke og Brugbarhed for Livet) og deres Indflydelse virker endnu ubevidst, særlig i mange Hjemms naive Opdragelse; Humanisterne (Herder, Lessing og Nietmann) opstillede „sand Menneskelighed“ som

*) F. Ex. i Geschichte der Pädagogik als Wissenschaft von Dr. August Vogel. 1877. S. 342.

Maalet, medens Pictisterne (Spener, Franke, Zinzen-dorf) nævnede Fromhed og Guds frygt. Mere ideelle Maal vare „Fuldkommenhed og harmonisk Udvikling“ (Niemayer) samt Selvvirk-somhed i det Godes, Sandes og Skønnes Tjeneste (Diesterweg). Tilsyncladende nærmere ved Herbart staar Locke 1632—1704, idet ogsaa han op-stiller som Formaal Dyden, d. v. s. frivillig at gjøre det Gode og undlade at gjøre det Slette, men han gjør Vanen til Opdragelsens vigtigste Middel og under-vurderer aldeles Undervisningens opdragende Betyd-ning („kun det skal læres, som sandsynligvis vil blive til Nytte i Elevens senere Liv“).

Hvorvidt Herbart har Ret i at betone sit ethiske Formaal som Opdragelsens og derunder Undervisningens eneste, alt Andet udelukkende Maal, er et andet Spørgs-maal. For Folkeskolen, hvor Kundskabserhvervelsen ligger mere udenfor den egenlige Beredelse til det særegne Kald i Verden, bliver Herbarts Princip langt mere gyldigt end for den højere Skole, hvor det ikke kan undgaas, at Beredelsen til hele Livet og til det særegne Kald maa forenes med hinanden og begge gjøre sig langt mere gjældende, netop fordi de særegne Ar-ter af Livskald, hvortil den højere Skole forbereder, gribe langt stærkere og mere omfattende ind i det al-mindelige Liv. Det er Uret, naar man vil tvinge den højere Skole ind i en fuldstændig formalistisk Ret-ning, thi det reelle Liv vil gjøre sine Krav gjældende alligevel, og istedetfor Samarbejde og Forening kom-mer da Splittelse og Spredthed, ligesom ogsaa Inter-essen for Skolen vil tabe sig ude i Verden, som netop venter at faa sin manglende pædagogiske Indsigt styr-ket ved Synet af den højere Skole, men som da ikke kan undgaa at føle sig skuffet. En anden Sag er det, naar man vil anerkjende, at hvert Fag i Skolen kan tjene baade Opdragelsen og det Faglige, og det saaledes bli-

ver klart at de reale Fag have to bestemte Sider, den ene, om man saa tør kalde det, Fagets egen Domæne, og den anden, som i Opdragelsens ethiske Interesse ikke kan samarbejdes nok med de andre Fag.

Man har beskyldt Herbarts System for at være ufrugtbar og uden Evne til Udvikling, men sikkert er det, at Maalingen af vore højere Skoler med det Maal, som Herbart giver i Ordet „Opdragelsesskole“, ingenlunde vilde være ufrugtbar, men give Anledning til meget alvorlige Overvejelser.

Maaske endnu mere original end med Hensyn til Maalet er Herbart med Hensyn til Midlerne, som Psychogien stiller til hans Raadighed.

Jeg har allerede tidligere fremhævet, at Herbart efter hele sin Opfattelse af Sjælen som et „Reale“, maatte frakjende den en hvilkenksomhelst Evne. Kun Sjælens Modtryk mod andre Realer var dens Phænomener og disse kaldtes Forestillinger, der paa mangfoldig Maade kunde væves ind i hinanden ved deres gjensidige Tryk og Modtryk. Herbart gjør altsaa fuldstændig Tabula rasa med hele Fortidens Sjælelære, men kommer nu paa den anden Side i den Nødvendighed at skulle forklare baade Følelsen og Villien ud af Forestillingen. Det er hans Styrke, forsaavidt som det altid styrker at reducere Principerne saa meget som muligt, men det er ogsaa hans Svaghed, idet hans Forklaring, navnlig for Villiens Vedkommende, altid bliver noget dunkel. Følelsen er for ham Bevidstheden om, at Forestilinger forstærkes eller fordunkles; af det første opstaar Lystens, af det sidste Ulystens Følelse. Naar en Forestilling arbejder sig op trods Hindringerne, opstaar Begjæret. Naar disse da ligesom taarne sig op mod Forestillingen, tager den et nyt Tilløb, indtil den kommer til ufordunklet Klarhed og da indtræder Tilfredsstillelsen. Alt, hvad der kan forestilles, kan altsaa begjæres, men

det kan ikke altid naas, og bliver derfor ofte, hvad man kalder et „fromt Ønske“. Tror imidlertid Begjæret at kunne naa det Begjærede, saa opstaar Attraaen og forudsættes Opnaaelsen af det Begjærede aldeles bestemt, opstaar Villien. Villien ytrer sig i to Retninger, udadtil som Handlen, indadtil som ledende Tankeløbet, som Selvbeherskelse, som vilkaarlig Opmærksomhed. Ved Sammensmeltning af det Ligeartede og Fordunkling af det Uligeartede danner der sig af en Flerhed af ensartede Villiesakter, en almindelig Villen, som kaldes en Grundsætning, Maxime, Forsæt, Plan eller Hensigt. Af saadanne kan et Menneske rumme mange, vel fra hinanden adskilte*).

Naar man betænker, at dette er Gangen i den Herbartske Sjælelære, vil man ogsaa kunne forstaa, at Gangen i hans Pædagogik maa svare dertil. Da hele Udviklingen beror paa Forestillinger, maa altsaa Sjælen først fyldes med disse, for at der kan være et tilstrækkeligt Underlag for hele Tankelivet. Derfor

---

*) „Det almindelige psykologiske Problem: hvorledes overhovedet Maximer kunne danne sig, synes hidtil ikke at have vakt synderlig Opmærksomhed. Saa let er det dog ikke, og man maa ikke uden Videre anse det som en Anvendelse paa Villien af den almindelige logiske Tænkning. Naar under den sædvanlige Undervisning Maximer doceres og læres, saa plejer man sædvanligvis først at tro, at Maximerne ere Villiens Drivfjedre; bagefter undrer man sig over, at den drivende Kraft slet ikke virker. I saadanne Tilfælde ere imidlertid Ordene, som fra Lærerens Side udtrykte en almindelig Villen, for Eleven gaaede over til blotte theoretiske Begreber for en mulig Villen, som slet ikke staar i Forbindelse med hans Begjær. Derfor blive ogsaa Slutningerne i Moralen uden Værdi, naar ikke Oversætningerne betegne en virkelig forhaandenværende Villen, der som en Tanke gjennem Undersætningerne gaar over i Konklusionen.“ (Herbart, Lehrbuch der Psychologie § 150—152.)

indtager Undervisningen en saa fremragende Plads i Opdragelsen, ikke for Kundskabernes Skyld, men for Sindelagets Skyld. Da Forestillingsmasserne avle Bestræbelser, saa kunne disse let komme til at virke mod hinanden og derved hindre Dannelsen af en Karakter. Derfor maa altsaa Opdrageren vaage over Forestillingsmasserne, og ingen maa undgaa hans Opmærksomhed. De, der opstaa uden hans Medvirkning, maa han bearbejde, men især maa han bestrebe sig for selv at bringe planmæssigt uddannede og stærke Forestillingsmasser ind i Elevens Sjæl, saa at der af disse kan udvikle sig sædelige Bestræbelser, stærke nok til at faa Overvægten. Undervisningens fremragende Stilling retfærdiggjøres ved Sætningen om, at et Menneskes Sædelighed beror paa den hele samlede Tankekreds. Men Methoden, Afvexlingen af Fordybelse og Besindelse, er beregnet paa at frembringe en Tankekreds, som opløser alt det i sig, der med ensidig Magt kunde gribe Sindet, og som sætter til, hvad der mangler i, at en vid Tankeflade ligesom kontinuerlig kan udstrække sig, saa at der kan komme en stor Oversigt, der, idet den stiger op fra det Almindelige, kan forbinde Erfaringens Kraft med Ideens Renhed.

Saaledes stiller altsaa Herbarts System sig som enestaaende baade med Hensyn til Maalet og Midlerne, og det fordi hans Ethik og Psychologi selv ere opbyggede paa nye Grundvolde.

EFTERRETNINGER

OM

Aarhus Kathedralskole

I

Skoleaaret 1877—78

VED

SKOLENS REKTOR.

I.

Almindelige Bestemmelser og Meddelelser.

1. Anordning angaaende en Forandring i Religionsundervisningen i de lærde Skoler
af 15. Juni 1877.

Undervisning i Religion indføres for samtlige Disciple i den lærde Skoles to øverste, 5te og 6te, Klasser for at fuldstændiggjøre, hvad der ved Undervisningen i de lavere Klasser og ved Konfirmationsforberedelsen er tilegnet. Denne Undervisning, hvis Formaal bør være ikke Opbyggelse men Belæring, skal gives uden Lektielæren eller Afslutning ved nogen Examen indenfor de lovbestemte ugentlige 30 Timer, med Anvendelse af den Tid dertil, som Vort Ministerium for Kirke- og Undervisningsvæsenet nærmere maatte bestemme for hver af de to nævnte Klasser, og skal omfatte Læsning af udvalgte Stykker af den hellige Skrift i dansk Oversættelse, hvormed forbindes en Fremstilling af de vigtigste Begivenheder i den kristelige Kirkes Historie, hvorunder tages særligt Hensyn til Folkekirkens symbolske Bøger og deres Tilblivelse.

(Denne Anordning ledsagedes af efterfølgende Skrivelse fra Ministeriet af 25. Juni. Da det imidlertid ikke var muligt med saa kort Varsel at afse 1 Time i 6te Klasse, men derimod i 5te Klasse 1 Time kunde tages fra Latin, blev det bevilget, at der endnu i indeværende Skoleaar kun optoges Religionsundervisning i 5te Klasse, for at der i næste Skoleaar kan fortsættes i 6te, og da herefter begge Klasser faa hver 1 Time.)

„Ved til fornøden Iagttagelse at tilstille Hr. Professoren medfølgende Exemplar af Anordning af 15de d. M. om en Forandring i Religionsundervisningen i de lærde Skoler, skal Ministeriet med Hensyn til dens Gjennemførelse ikke undlade at tilføje Følgende:

Ministeriet skjønner ikke, at der for Tiden indenfor de 30 ugentlige Timer kan afsees mere til den nævnte Undervisning end 1 Time ugentlig for hver Klasse, dog vil man Intet have at erindre imod, at 5te og 6te Klasse i denne kombineres hvor dette skjønnes stemmende med Disciplenes Tarv. Det overlades Hr. Professoren at tage Bestemmelse om, fra hvilke Fag Tiden til den nævnte Undervisning kan afgives, og saafremt dette ikke kan ske uden Frygt for at et enkelt Fag skulde lide formeget derved, haves der Intet at erindre imod, at Hr. Professoren selv bestemmer, hvilke forskellige Fag der til enhver Tid bedst kunne taale Afgivelsen af en enkelt Time for en kortere eller længere Tid, for paa denne Maade at skaffe den til Religionsundervisningen nødvendige ugentlige Time.

Da det af Deres i Sagen afgivne Erklæring fremgaar, at Undervisningen kan bestrides med de ved Skolen tilstedeværende Kræfter, hvilket Ministeriet, som allerede udtalt i Skrivelse af 16. Februar d. A., maa anse for det Ønskeligste, venter man Sagen ordnet i Overensstemmelse hermed og det Fornødne optaget paa Skolens Lektionsplan, naar denne forelægges Ministeriet til Approbation.“

2. Skrivelse fra Kirke- og Undervisningsministeriet af 19. Juni 1877,

hvori Ministeriet paa Forespørgsel af en Skolebestyrer svarer, at der saafremt Discipel N. N., som ved Sygdom har været forhindret fra at deltage i den skriftlige Prøve til 4de Klasses Hovedexamen, maatte blive saa rask, at han kan underkaste sig den mundtlige Prøve til den dertil ansatte Tid, Intet er til Hinder for, at han indstiller sig til den og derpaa efter Ferien eller hvis Omstændighederne tillade det allerede før Ferien i Overensstemmelse med Reglerne i Cirkulære af 29. August 1873 underkaster sig en ekstraordinær skriftlig Prøve.

3. Cirkulære fra Kirke- og Undervisningsministeriet af 24. Oktober 1877.

Fra Kantor ved Vor Frue Kirke heri Staden Viggo Sanne har Ministeriet modtaget et Andragende om dets Anbefaling for en af ham til Brug ved Sangundervisningen — nærmest som Supplement til hans tidligere udgivne „Træffeøvelser“ — udarbejdet saakaldet „Syngetavle“; og da man i Henhold til en i den Anledning fra Sanginspektør, Professor Berggreen indhentet Erklæring maa anse bemeldte Syngetavle for vel skikket til sit Øjemed, skulde man herved tjenstligst bede Vedkommendes Opmærksomhed henledet paa samme som et heusigtsmæssigt Hjælpemiddel ved den nævnte Undervisning i Seminarier og Skoler.

Det fornødne Antal Exemplarer af nærværende Cirkulære medfølger til videre behagelig Fordeling til de Vedkommende.

4. Skrivelse fra Kirke- og Undervisningsministeriet af 3. April 1878.

Ved Skrivelse til Rektor for Odense Cathedral-skole har Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet udtalt, at, da Beneficiaaret gaar fra 1ste Oktober til 30te September, vil den sidste Fjerdedel af et en Discipel af 6te Klasse tilstaaet Stipendium, der kvartaliter er anvendt til delvis Dækning af Skolepengene, være at udbetale ham, uanset at han, naar Afgangsexamen afsluttes i Juni Maaned, i Henhold til Ministeriets Skrivelse af 29de Maj 1876 er fritagen for at erlægge Skolepenge for Juli Maaned.

5. Cirkulære fra Kirke- og Undervisningsministeriet af 10. April 1878.

Til Medlemmer af Undervisningsinspektionen for de lærde Skoler og højere Realskoler er for Trienniet fra 1ste April 1878—31te Marts 1881 udnævnt Professorerne, Dr. phil. A. Steen og Dr. phil. E. Holm samt Docent, Dr. phil. V. Thomsen, Førstnævnte tilige til at fungere som Formand.

Hvilket Ministeriet ikke skulde undlade at med-

dele til fornøden Underretning med Tilføjende, at Rektor for Metropolitanskolen Prof. Birch, Rektor for Roskilde Kathedralskole Blichort og Overlærer ved Aalborg Kathedralskole Ovesen, for bemeldte Tidsrum ere tilforordnede Inspektionen for i Forening med dens øvrige Medlemmer at gjøre Forslag til Ministeriet til de skriftlige Examensopgaver.

6. Oplysninger om Discipelfrekvensen og Beneficiefordelingen i de lærde Skoler for Skoleaaret 1877—78
(Affattede paa Grundlag af Forholdene den 1ste Oktober 1877).

1. Discipelfrekvensen.

	1ste Klasse.		2den Klasse.		3die Klasse.		4de Klasse.		5te Klasse	6te Klasse	I alt.
	(st.)	(R.)	(st.)	(R.)	(st.)	(R.)	(st.)	(R.)			
Metropolitanskolen	(38)	38 (")	(25)	25 (")	(39)	39 (")	(25)	25 (")	25	18	170
Frederiksborg Skole	(10)	19 (9)	(8)	15 (7)	(5)	10 (5)	(2)	7 (3)	4	1	56
Roskilde —	(20)	28 (8)	(18)	23 (5)	(23)	31 (8)	(15)	15 (")	15	9	121
Rønne —	(5)	14 (9)	(3)	11 (8)	(4)	7 (3)	(1)	4 (3)	..	"	65
Odense —	(20)	29 (9)	(13)	21 (8)	(24)	26 (2)	(19)	28 (9)	17	9	130
Nykjøbing —	(6)	16 (10)	(4)	8 (4)	(5)	8 (3)	(7)	9 (2)	7	3	51
Aalborg —	(9)	22 (13)	(16)	26 (10)	(8)	17 (9)	(6)	13 (7)	11	7	96
Aarhus —	(14)	21 (7)	(15)	23 (8)	(16)	25 (9)	(8)	9 (1)	6	7	91
Ribe —	(6)	16 (10)	(8)	13 (5)	(7)	11 (4)	(6)	6 (")	4	4	54
Viborg —	(7)	21 (14)	(8)	12 (4)	(10)	15 (5)	(2)	2 (")	10	5	65
Randers —	(12)	21 (9)	(12)	25 (12)	(15)	20 (5)	(8)	11 (3)	5	7	89
Horsens —	(9)	18 (9)	(9)	20 (11)	(4)	8 (4)	(7)	9 (2)	5	4	64
Tilsammen	(156)	263 (107)	(140)	222 (82)	(160)	217 (57)	(108)	138 (32)	109	74	1,052
Sorø Skole	(22)	42 (20)	(19)	35 (16)	(13)	25 (12)	(11)	16 (5)	16	6	140
I alt ... 29	(178)	305 (127)	(159)	257 (98)	(173)	242 (69)	(117)	154 (37)	125	80	1,192

I Rønne Skoles 2 nederste Klasser er der 29 Disciple, nemlig: i 1ste Klasse 14, i 2den Klasse 15 Disciple.
NB. (st.) betegner: "Studerende Disciple", (R.) betegner: "Realdisciple".

2. Beneficiefordelingen.

	Metropolitan- skolen.	Frederiksborg Skole.	Roskilde Skole.	Rønne	Odense	Nykjøbing	Aalborg	Aarhus	Ribe	Viborg	Randers	Horsens	Ialt.	Pct. af Beneficie- pladserne.
Discipeltallet den 1. Oktbr. 1877 var:	170	56	121	65	130	51	96	91	54	65	89	64	1,052	"
Antallet af extraord. Gratister udgjorde	4	1	2	3	6	3	5	"	3	3	5	3	36	"
Til Rest..	166	55	119	62	124	48	91	91	51	62	84	61	1,016	"
Antallet af Beneficiepladserne*)	8½	9	20	20	21	8	15	15	9	10	14	10	159½	"
Disse ere saaledes fordelte:														
1. Næringsdrivende	2+ ² / ₂	2+ ² / ₂	8	8	6+ ² / ₂	2	1+ ¹ / ₂	5+ ² / ₂	"	3	4	3+ ¹ / ₂	49½	31
2. Kommunale Bestillingsmænd, Skole- lærere, Pensionister m. fl.....	1	1+ ² / ₂	1	1	4	"	2+ ² / ₂	1	2	2	4	4	25	15
3. Embedsmænd	1+ ³ / ₂	½	6	7	2+ ¹ / ₂	3	4+ ¹ / ₂	2+ ³ / ₂	1	3	4	½	39	24
4. Jordbrugere.....	"	² / ₂	3+ ² / ₂	4	6	"	3+ ² / ₂	2+ ¹ / ₂	1	1	1	"	24½	16
5. Enker (efter alle Klasser).....	² / ₂	1+ ² / ₂	4	"	1+ ¹ / ₂	3	2	2	3	1	1	½	21	14
I alt..	8+ ¹ / ₂	8+ ¹ / ₂	20	20	21	8	15	15	9	10	14	10	159	

NB. Brøkerne betegne, hvor mange Pladser der have været delte.

Under Nr. 1 ere henregne de Prokuratorer, praktiserende Læger, Landinspektører, private Fuldmægtige og andre Betjente. Under Nr. 4 ere henregne de Gaardmænd, Husmænd, Forpagtere og Forvaltere.

De 39 Beneficiepladser under Nr. 3 falde med 19½ paa geistlige, 5 paa militære og 13½ paa civile Embedsmænds Sønner.

*) For Metropolitanskolen ¹/₂₀, for Rønne Skole ¹/₃ og for de øvrige Skoler ¹/₆ af Discipeltallet.

II.

Skolens Lærere. Fag- og Timefordelingen.

I Lærerpersonalet er iaar foregaaet følgende Forandringer: Den 24. Avgust f. A. blev Overlærer O. A. Hovgaard entlediget i Naade og med Pension fra Nyaar 1878 at regne. (Overlærer Ole Anton Hovgaard, der er født 13. Novbr. 1821, udnævntes 15. Oktbr. 1849 til Adjunkt ved Aarhus videnskabelige Realskole; ved dens Nedlæggelse overgik han som Adjunkt her til Skolen 22. Avgust 1853 og blev 1. Oktbr. 1864 udnævnt til Overlærer.) Da han før Juleferien tog Afsked med Skolen, modtog han flere Breviseer paa den Agtelse og Hengivenhed, som Medlærere og Disciple viste ham. I hans Sted blev Adjunkt Lesor Kleisdorff 17. Septbr. f. A. forfremmet til Overlærer, fra Nyaar at regne, og den ledige Lærerpост besat med Exam. polyt. Gustav Christian Valdemar Christensen, der konstitueredes som Lærer af Ministeriet den 6. Novbr. f. A., at regne fra 1. Januar d. A. Han overtog dog ikke Overlærer Hovgaards Undervisningsfag, Historie, der efter Rektors Forslag overdroges Adjunkt Engell, men derimod denne sidstes hidtilværende Undervisning i Mathematik. Under 18. Juli f. A. blev den under 13. Avgust 1874 konstituerede Lærer, Cand. mag. Heinrich Eduard Johan Mylord udnævnt til Adjunkt. Fag- og Timefordelingen, som med de nævnte Forandringer fra 1. Januar d. A. ellers har bestaaet uforandret i hele Skoleaaret, har da været denne:

Rektor, Professor Dr. phil. Lund:	Latin og Oldnordisk i VI Kl., Latin, Oldnordisk og Græsk i V Kl.	18 Timer ugl.
Overlærer Ostermann:	Mathematik i VI og V Kl. samt i I Kl.	24 Timer ugl.
Overlærer Kleisdorff:	Engelsk i alle	

Klasser (undtagen VI Kl.), Latin i I Kl., Græsk i VI Kl.....	29 Timer ugl.
Adjunkt Schaldemose: Fransk i alle Klasser	23 Timer ugl.
Adjunkt Neergaard: Engelsk i VI Kl., Græsk i III Kl., Latin i IV, III og II Kl.....	30 Timer ugl.
Adjunkt Gram: Dansk og Religion i alle Klasser.....	23 Timer ugl.
Adjunkt Lohse: Tysk i alle Klasser, Græsk i IV Kl.....	24 Timer ugl.
Adjunkt Engell: Historie i hele Skolen	23 Timer ugl.
Adjunkt Hoffmeyer: Naturhistorie og Geografi i alle Klasser, Naturlære i IV og III Kl.....	29 Timer ugl.
Adjunkt Mylord: Naturlære i VI og V Kl., Matematik i III Kl.....	30 Timer ugl.
Konst. Lærer Christensen: Matematik i IV og II Kl. samt I og I Realklasse	26 Timer ugl.
Skrive- og Tegnelærer, pension. Adjunkt Høegh-Guldberg: Skrivning og Tegning	12 Timer ugl.
Syngelærer Nathan: Sang.....	3 Timer ugl.
Gymnastiklærer, Kapt. Baumann: Gymnastik	18 Timer ugl.
Gymnastikassistenterne, Overserg. Petersen og Wasmann	20 Timer ugl.

Det hvert Fag i hver Klasse tillagte Timetal ses af efterfølgende Tabel. VI og V Kl. have været forenede i Latin og Dansk. Ved VI—III Kl. betyder S og M den sproglig-historiske og matematisk-naturvidenskabelige Afdeling i hver Klasse. Af Realklasserne (R) har II været helt adskilt, I adskilt i Tysk, Matematik og Naturhistorie, III og IV derimod forbundne med de tilsvarende studerende Klasser

(St). De mindre Realister i II R have haft 2 særskilte Timer i Historie, 1 i Geografi og 2 i Mathematik istedetfor 3 Timer Fransk, 1 Time Engelsk, 1 Tegning; i III R have de haft 1 særskilt Time i Engelsk, 2 i Historie, 2 i Geografi, 4 i Mathematik, 1 i Tegning istedetfor 3 i Fransk, 3 i Engelsk, 2 i Naturlære, 2 i geometrisk Tegning.

	I	I R.	II	II R.	III R.	IV R.	V	VI	Ugl. Timer.
Dansk	2+1		" 2	"	S. M. 2+1+1	S. M. 2+1	M. S. S. M. 2		14
Oldnordisk	"		"	"	"	"	2	2	4
Tysk	2 3		2 3	3	2+1+1	2+1		(2)	19
Fransk	3 3		" 3	"	2+3	2+1	3	3	23
Engelsk	" 3		" 4	"	" 3+1	" 3	2	2	18
Latin	7	"	8	"	7	8		8	38
Græsk	"	"	"	"	5	5	6	6	22
Religion	2	"	" 2	"	2 2	"	1	"	9
Historie	2		2 2+2	2+2	3+2	2+1	3	4	23
Geografi	2		2 2+1	2+1	1+2	2	"	"	10
Naturhistorie...	2		2	2	2 2	2	2		14
Naturlære	"	"	"	"	" 2	" 3	5.3	3.5	21
Mathm., Regn.	4 2 4		6	6+2	4+4	5+3	10	10	64
Skrivning	2		1	2	" 1	"	"	"	6
Tegning	" 2		"	2	" 2	"	"	"	6
	30 30		30 30	30	30	30	30 30 30 28		291
Sang	2		2	2	2	2	2		3
Gymnastik	4+ ² / ₂		4+ ² / ₂	4+ ² / ₂	4	4	4		18
	37 37		37 37	36	36	36	36 36 36 34		312

III.

Disciplene. Afgangsprøverne.

Af de 89 Disciple, som Skolen talte ved Udgivelsen af forrige Aars Indbydelsesskrift (se dette S. 36), udmeldtes før og efter Hovedexamen 11: C. Dalgas, J. O. K. C. N. Monrad, L. B. Liisberg (med bestaaet IV Klasses Examen), J. A. O. S. Pedersen, C. A. S. Krohn, S. S. Mørk, H. L. Hansen, H. K. Krøyer, A. V. Bay, P. H. Nielsen, P. J. K.

Bøggild; efter bestaaet Afgangsexamen dimitteredes 5 Studenter (2 af den sproglig-historiske, 3 af den matematisk-naturvidenskabelige Retning) og 4 Realister, hvis Navne og Examenskarakterer findes anførte nedenfor. Ved det ny Skoleaars Begyndelse var Antallet af ældre Disciple saaledes 69. Der optoges den 15. August 1877 et Antal af 22 ny Disciple, saa at Skoleaaret begyndte med 91. I Løbet af samme er senere optaget 4 og navnlig ved Efteraars- og Foraarskonfirmationen udmeldt 8, saa at Antallet for Øjeblikket er 87 fordelt i Klasserne som nedenfor er angivet. De udmeldte findes anførte hver paa sit Sted. — I den følgende Liste opføres Disciplene med Undtagelse af 6te og 5te Klasse, hvor Omflytning kun har fundet Sted efter Hovedexamen og Halvaarsexamen i December, efter den Plads, de havde ved Skoleaarets Begyndelse eller deres Optagelse i Skolen med Tilføjelse i ( ) af deres nuværende Klasse nummer i Maj 1878. Ved dem alle er Faderens Navn og Stilling tilføjet, og naar intet andet Sted angives, er deres Hjem i eller ved Aarhus. De med * foran betegnede Disciple ere optagne i Begyndelsen eller i Løbet af indeværende Skoleaar; disses Fornavne og Alder ere fuldstændig meddelte. Et efter Navnet tilføjet (S) eller (M) betegner i de studerende Klasser (III—VI), om en Discipel hører til den sproglig-historiske eller matematisk—naturvidenskabelige Retning.

Fordringerne ved Optagelsesprøven ere (ifølge Anordning af 5. Avg. 1871) følgende:

1. I Modersmaalet: dels Oplæsning af et Stykke af en dansk Læsebog eller Forfatter, dels en skriftlig, med antagelig Sikkerhed i Retskrivning og Skilletegnenes Brug nedskreven Gjengivelse af et to Gange forelæst Stykke, hvilken tillige bedømmes som Prøveskrift. 2. I Tysk: det vigtigste af Formlæren og en mundlig Oversættelse fra Tysk til Dansk af et Stykke i et læst Pensum, der mindst maa udgjøre 100 almindelige Oktavsider

VI Klasse.

K. A. Hammerich (S) (Birkedommer H. i Helsingør p. Sjælland). T. Hansen (S) (afdøde Skolelærer H. i Jexen). F. J. Heramb (S) (Oberst H.). M. O. Knudsen (S) (Kjøbmand K. i Følle). A. Lehmann (M) (Etatsraad, Amtsforvalter L.). V. P. Møller (S) (Gaardejer M. i Fjederballe). B. J. L. Rehling (M) (Justitsraad, Herredsfoged R. i Odder). Ialt 7 Disciple, 5 af den sproglige, 2 af den matematiske Retning.

V Klasse.

O. A. L. Brandt (S) (afd. Pastor B. i Storning). C. G. A. Beck (M) (Oberst B.). *Thomas Bugge (M) (Pastor B. i Torrild), f. 13. Decbr. 1860, optaget fra Viborg Kathedralskole. *Rolf Vilhelm Heide (M) (Propr. H. til Kjærsgaard), f. 20. Febr. 1862, optaget fra Horsens lærde Skole, udm. 1. Jan. 1878. H. P. S. L. Gudme (M) (Provst G. i Ormslev). C. G. J. Petersen (M) (Propr. P.). Ialt først 6, tilsidst 5 Disciple, 1 af den sproglige, 4 af den matematiske Retning.

IV Klasse.

1 (1) A. A. Liisberg (S) (Dyrlæge L.). 2 (2) A. E. Bülow (S) (Provst B. i Hjortshøj). 3 (3) S.

3. 1 Fransk: det vigtigste af den regelmæssige Formlære og 50 Oktavsider af en Læsebog. 4. I Geografi: en Oversigt over hele Geografien efter en kortere Lærebog. 5. I Historie: Oversigt over Verdenshistoriens vigtigste Begivenheder efter en fragmentarisk Lærebog samt Danmarks Historie noget udførligere. 6. I Religion: Bibelhistorie i kort Begreb og Hovedstykkerne af Luthers lille Katekismus. 7. I Naturhistorie: Pattedyr og Fugle efter en kortfattet Lærebog. 8. I Regning: Færdighed i praktisk Regning saa vidt, at alle Regninger med hele og brudne Tal kunne udføres sikkert og bringes i Anvendelse paa simple Opgaver som dem, der pleje at henføres under Reguladetri-

P. Hansen (S) (Gaardejer H. i Knagstrup). 4 (4)
 J. Frandsen (M) (Kjøbmand F.). 5 (6) A. V. Ravn
 (S) (Oberst R.). 6 (7) V. Lehmann (S) (Broder til
 A. Lehmann i VI Kl.). 6 (5) N. A. B. Kastrup
 (S) (Pastor K. i Herning). 8 (8) C. A. Købke (M)
 (Kommandør, Overlods K.). Ialt 8 Disciple, 6 af den
 sproglige, 2 af den matematiske Retning.

IV Realklasse.

1 H. F. A. Sørensen (Fuldmægtig S.).

III Klasse.

1 (1) H. O. Lange (S) (Kjøbmand L.). 2 (3)
 J. W. Hammerich (M) (Broder til K. A. Hammerich
 i VI Kl.). 3 (2) C. T. O. Petersen (S) (Skolelærer
 P. i Glatved). 4 (6) O. J. Gudme (S) (Broder til H.
 P. S. L. Gudme i V Kl.). 5 (4) E. J. Riis (M)
 (Pastor R. i Harlev). 6 (7) M. H. C. Gede (S) (Pa-
 stor G. i Viby). 7 (10) E. E. Secher (S) (Kjøb-
 mand S.). 8 (13) T. V. Gøtsche (M) (Forpagter G.
 paa Lyngballegaard). 9 (9) R. J. Gøtsche (S)
 (Broder til den foregaaende). 10 (11) M. A. Lassen
 (M) (Landmaaler, Løjtnant L.). 11 (8) G. E. F. Wil-
 lerup (M) (Kaptejn W.). 12 (12) C. F. C. Zahl-
 mann (S) (Kaptejn i Generalstaben Z.). 13 (16) V.
 Esmann (S) (Kammerraad, Sagfører E.). 14 N.
 Hansen (M) (Gaardejer H. i Viby), udm. til 1. April
 1878. 15 (14) P. F. Assens (S) (afdøde Kjøbmand A.).
 16 (15) J. A. Kjærtinge (S) (Tandlæge K.). 17
 (5) *Frederik August Ferdinand Fjelstrup (S) (Pa-
 stor F. til Koldby, Samsø), f. 19. Januar 1864. 18
 *Oscar Thorup (S) (Plejefader: Byfoged T.), opt. i
 Maj 1878 fra Metropolitanskolen. Ialt 17 Disciple,
 12 af den sproglige, 5 af den matematiske Retning.

III Realklasse.

1 (1) T. O. Schmidt (Forp. S. paa Tarskov Mølle). 2 (4) C. V. Bang (Oliemøller B.). 3 (3) H. J. Bartels (Skomager B.). 4 J. C. Basse (Propr. B. i Fregerslev), udm. til 1. Januar 1878. 5 (2) P. A. E. Herskind (Assistent H.). 6 (6) V. Mørk (Konsul, Redaktør Mørk). 7 (5) C. V. Federspiel (Postmester, Kammerraad F.). 8 V. F. Langballe (Prokurator L.), udm. til 1. April 1878. 9 H. Larsen (Vinhandler L.), udm. til 1. April 1878. Ialt først 9, tilsidst 6 Disciple, af hvilke Herskind og Bang forberedes til den højere, de øvrige til den lavere Realafgangsexamen.

II Klasse.

1 (5) P. V. Brasch (Sekretær B.). 2 (3) V. Langballe (Broder til Nr. 8 i III Realkl.). 3 N. O. Ravn (Broder til Nr. 5 i IV Kl.), udmeldt til 1. April 1878. 4 (2) E. F. Rahr (Grosserer R.). 5 (7) A. E. H. Gudme (Broder til H. P. S. L. Gudme i V Kl. og Nr. 4 i III Kl.). 6 (4) C. O. Cortes (Skuespildirektør C.). 7 (11) L. J. C. Ingerslev (Pastor I. paa Holmsland). 8 (9) J. C. Meyer (Brændehandler M.). 9 (8) E. Meyer (Apotheker M.). 10 (14) A. V. Hornemann (Stadsingeniør H.). 11 (13) T. C. F. Demant (Orgelbygger D.). 12 (15) C. A. Fritz (Landskabsmaler F.). 13 (10) E. H. Seidelin (Pastor S.). 14 (12) *Gerhard Peter Friis (Jægermester F. til Duelund), f. 4. Maj 1863. 15 (1) *Christian Johan Kristensen (Højskoleforstander K. i Ask), f. den 14. Septbr. 1861. 16 (16) *Søren Martin Sørensen (Stiftsprovst S.), f. den 11. April 1863. Ialt først 16, tilsidst 15 Disciple.

II Realklasse.

1 (5) L. N. Rasmussen (Bankbud R.). 2 (1) T. T. Sabroe (Kjøbmand S. i Silkeborg). 3 (3) T. M. Irgens-Bergh (Ritmester I.-B.). 4 (4) O. M. M. Storm (Distriktslæge S. paa Rosenholm). 5 F. V. Zielian (afd. Kancelliraad, Prokurator Z. i Silkeborg), udm. den 1. Maj 1878. 6 (2) L. V. Otterstrøm (Bankassistent O.). 7 (7) N. G. Kaspersen (Kjøbmand K.). 8 (8) H. J. Muchitsch (Bundtmager M.). Ialt først 8, tilsidst 7 Disciple.

I Klasse.

1 (8) V. E. K. Krøyer (Pastor K. til Tilst). 2 (5) *Frederik Dalgas (Ingeniørkaptejn D.), f. den 21. Marts 1866. 3 (3) *Hjalmar Jensen (Ingeniørkaptejn J.), f. 21. Septbr. 1865. 4 (11) *Henrik Elkan Koppel (Grosserer K.), f. 23. Juli 1864. 5 (4) *Laurits Ulrik la Cour (Kaptejn la Cour), f. 5. Marts 1865. 6 (7) *Daniel Henrik Vilhelm Niels Rasmus Petersen (afd. Gaardejer P. Jacobsen i Gjødvad), f. 17. Jan. 1863. 7 (1) *Mikael Rasmussen (Gaardejer R. Sørensen i Hørret), f. 24. Juli 1862. 8 (14) *Axel Storm (Broder til Nr. 4 i II Realkl.), f. 24. Septbr. 1864. 9 (13) *Gerhard Johannes Sørensen (Redaktør S. i Silkeborg), f. 1. Juli 1865. 10 (12) *Hans Sofus Sørensen (Tvillingbroder til den foregaaende). 11 (6) Thomas Severin Johannes Thomsen (Pastor T. i Brabrand), f. 24. Novbr. 1866. 12 (9) *Anders Hvass Winge (Prokurator W.), f. 1. Juli 1865. 13 (2) *Svend Zahlmann (Broder til Nr. 12 i III Kl.), f. 30. Jan. 1866. 14 (10) *Dagmarus Gottlieb Kjær (Mekanikus K.), f. 5. Novbr. 1864. Ialt 14 Disciple.

I Realklasse.

1 (2) H. C. A. A. Friis (Prokurator, Branddirektør F. i Hammel). 2 (4) J. A. N. Secher (Propr. S. til Frederikkesminde). 3 (3) *Christian Carl Andreas Irgens-Bergh (Broder til Nr. 3 i II Realkl.), f. 24. Avg. 1865. 4 (6) *Verner Christian Biering (Sagfører B.), f. 27. Septbr. 1864. 5 (7) *Oskar Viggo Wanscher (Premierløjtnant, Jernbanesekretær W.), f. 20. Jan. 1864. 6 (1) *Peter Oskar Willerup (Broder til Nr. 11 i III Kl.), f. 8. Juli 1864. 7 (5) *Søren Fulling Woldbye (Grosserer W.), f. 15. Januar 1866. Ialt 7 Disciple.

Til de i Juni og Juli 1877 afholdte Afgangsprøver indstillede sig efterfølgende 5 studerende Disciple og 4 Realister, der alle bestode med efternævnte Resultat. Tillige bestode 7 Disciple og 1 Privatist af IV Klasse Oprykningsprøven, af hvilke 4 opflyttedes i V Klasse, men 3 forlode Skolen for at benytte denne Examen som Æquivalent for Realafgangsexamen.

I. Afgangsexamen for Studerede

af den sproglig historiske Retning:

1. Bering, Mikael Henrik, født 2. Oktober 1858.
2. Honum, Villiam Johannes, født 8. April 1860.

af den matematisk-naturvidenskabelige Retning:

3. Bøggild, Bernhard Christoffer Wilkens, født 1. Marts 1858.
4. Honnens de Lichtenberg, Hans Henrik, født 13. September 1857.
5. Liisberg, Hans Julius, født 22. April 1860.

2. Realafgangsexamen.

1. Becker, Gotfred Abraham, født 22. Septbr. 1860.
2. Brasch, Christian Henrik, født 25. Decbr. 1860.
3. Fléron, Ferdinand Vedel, født 8. Novbr. 1860.
4. Krøger, Poul Kasper, født 15. Juli 1861.

De skriftlige Prøver foretoges 15—18. Juni i den af Ministeriet foreskrevne Orden, de mundtlige 25. Juni—13. Juli efter den i Indbydelsesskriftet angivne Orden. De fra Ministeriet sendte Opgaver til de skriftlige Prøver vare følgende:

A. Afgangsexamen for Studerende.

1. Dansk Stil. a. (fri Opgave). Den sande og den falske Humanitetsfølelse. b. (bekjendt Stof). Rom to Gange Verdens Behersker.

2. Oversættelse fra Latin til Dansk. Cicero Bruto S. In epistola tua reprehendis, quod in honoribus decernendis fuerim nimius et tanquam prodigus. Ego vero, quid secutus sim in sententiis dicendis, ignorare te nolo. Post interitum Cæsaris et vestras memorabiles Idus Martias, Brute, quid ego prætermissum a vobis, quantamque impendere rei publicæ tempestatem dixerim, non es oblitus. Magna pestis erat depulsa per vos, magna populi Romani macula deleta, vobis vero parta divina gloria, sed instrumentum*) regni delatum ad Lepidum et Antonium, quorum uterque pacem metuebat, inimicus otio erat. His ardentibus perturbandæ rei publicæ cupiditate, quod opponi posset præsidium, non habebamus. Itaque quum teneri urbem a paricidis viderem, nec te in ea nec Cassium tuto esse posse, mihi quoque ipsi esse excedendum putavi. Sed animus meus, qui a patriæ caritate nunquam alienatur, discessum ab eius periculis ferre non potuit. Romam ut redii, statim me obtuli Antonii sceleri et dementiæ; quem quum in me incitavissem, consilia inire coepi rei publicæ liberandæ. Ideo Cæsarem auxi hunc adolescentem, per quem adhuc vivimus, si verum fateri volumus. Huic habiti sunt a me honores nulli, Brute, nisi debiti, nulli nisi necessarii; maioresque etiam decreverunt Philippus et Servilius. Sed nescio quo modo facilius homines in timore benigni,

---

*) instrumentum, quæ aliquid instruitur et paratur; hoc loco exercitus intelliguntur.

quam in victoria grati reperiuntur. Ego enim, D. Bruto liberato, quum lætissimus ille civitati dies illuxisset, idemque casu Bruti natalis esset, decrevi, ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur, in eoque sum maiorum exemplum secutus. Quod ego quum dabam Bruto, notam esse in fastis gratissimæ victoriæ sempiternam volebam; sed illo die cognovi plures in senatu malevolos esse quam gratos, et maxima senatus pars præteriti periculi oblita est.

3. Arithmetisk Opgave. 1. x Tal, af hvilke det første er a og hvert følgende y Gange saa stort som det foregaaende, have Produktet p , medens x andre Tal, af hvilke det første ogsaa er a , men hvert følgende y Gange mindre end det foregaaende, have Produktet q . Hvor mange og hvilke ere Talene?

$$\text{Ex. } a=10^4, p=2^{10} \cdot 10^{20}, q=5^{10} \cdot 10^{10}.$$

2. Imellem de fire Ligninger

$$\begin{aligned} xs+at+bu+cv &= 0, \\ -as+xt+du+ev &= 0, \\ -bs-dt+xu+fv &= 0, \\ -cs-et-fu+xv &= 0 \end{aligned}$$

elimineres s, t, u, v , saa at der dannes en ordnet Ligning til Beregning af x ved a, b, c, d, e, f .

4. Geometrisk Opgave. 1. Et Cirkelsegment (Afsnit) drejer sig om en igjennem Cirkelns Centrum gaaende Axe, der ikke skærer Segmentet. Forholdet imellem Volumen af det ved en hel Omdrejning af Segmentet frembragte Omdrejningslegeme og hele Overfladen af det samme Legeme er $\frac{1}{n}$ af Cirkelns Radius. Hvilket Udtryk faas til Bestemmelse af den tilsvarende Cirkelbues Gradeantal? Hvor stort er dette for $n=6$? Hvilke Værdier kan man give n ?

2. Vinklen B i Trekanten ABC og dens Nabovinkel halveres. Halveringslinierne skære Siden $b=AC$ og dens Forlængelse henholdsvis i M og N . Hvorledes udtrykkes Forholdet imellem Trekanterne MBN og ABC ved Hjælp af Vinklerne i ABC ? I hvilket Forhold maa Siden $AB=c$ staa til Siden $BC=a$, for at de to Trekanter skulle blive lige store? Hvilke Værdier faar Trekantens Vinkler, naar Vinklen $B=90^\circ$ og Trekanten MBN = Trekanten ABC ? Hvilken Form faa Trekanterne MBC og ABN i dette Tilfælde?

5. Beregningsopgave. En Cirkels Diameter er 194; fra dennes Endepunkter ere dragne to Korder i samme Halv-

cirkel, den ene er 69,644, den anden 78,790. Disses to andre Endepunkter forbindes ved en ret Linie, som skærer den forlængede Diameter i O. Hvilke Afstande har O fra de to Korder?

6. Opgave i Projektionstegning. Et ret tresidet Prisme, som har en ligebenet Trekant til Endeflade (hver af de lige lange Sider skal være dobbelt saa stor som Grundlinien, der bør have en Længde af 1 Tomme eller derover), og hvis Sidekanter ere fire Gange saa store som Endefladens Grundlinie, hviler paa den vandrette Billedplan (Projektionsplan) paa den Sideflade, som indeholder Endefladernes Grundlinier, men saaledes, at ingen af dets Kanter staar vinkelret paa den lodrette Billedplan. Det skæres af en Kugle med Centrum i Midten af den øverste Kant og med en Radius halv saa stor som Trekantens Højde. Skæringskurvens to Projektioner søges, hvorved særlig dens laveste Punkt maa bestemmes.

7. Fransk Stil. Episode af Borgerkrigen i Spanien. Indesluttede i Klosteret San Francisco havde disse tapre Folk at udholde to Belejringer efter hinanden. En Officer med den største Energi, Oberstløjtnant i Armeen, Don Francisco Sanz, havde Befalingen over dem. Der vistest Heltegjerninger, som Oldtiden ikke kan anføre smukkere. Klosteret indeholdt en stor Mængde Krudt; en Korporal af de frivillige paatog sig at vaage over Oplaget med Ed paa at sætte Ild derpaa, dersom det lykkedes Karlisterne at tiltvinge sig Indgangen. Forgjæves havde den fjendtlige Anfører tilbudt de belejrede, at de maatte overgive sig; for at besejre deres Modstand havde Karlisterne den Ide at fremstille for deres Øjne deres Hustruer og Børn, som de havde bemægtiget sig. Kommandanten lod svare: „Jeg har sagt, at jeg ikke overgiver mig, og jeg vil ikke overgive mig; at jeg vil stikke Ild paa Krudtet, og jeg stikker Ild derpaa. Jeg vil ikke vide af flere Parlementærer at sige. Jeg vil give Befaling til at fyre paa hvemsomhelst, der viser sig foran Fortet, og dersom det er min Hustru og min Datter, og dersom Soldaterne nægte at skyde, saa vil jeg dræbe dem med min egen Haand.“ Erindrer dette ikke om det berømte Træk af Perez de Gusman, som, da han blev angrebet af Maurerne i Slottet Tarifa, og da disse, der havde gjort sig til Herrer af hans unge Søn, truede med at dræbe Barnet, dersom Pladsen ikke overgav sig, istedetfor Svar kun tilkastede dem sin Dolk fra Murene?

Oberstløjtnant, lieutenant-colonel. Der vistest, oversæt: der var. Heltegjerninger, des actes d'heroisme. Over, auprès de. Op-

laget, le depôt. At tiltvinge sig, forcer. De maatte, oversættes ikke. At fremstille før, amener sous. At bemægtige sig, s'emparer de. At ville vide af at sige, vouloir. At fyre paa, faire feu à. At skyde, tirer. Et Træk, un trait. True med, menacer de.

B. Afgangsexamen for Realister og 4. Klasses Examen.

1. Dansk Stil. Australiens vigtigste Ejendommeligheder.

2. Latinsk Stil. Da Macedonerne ¹⁾ Konge Philip i Aaret 336 før Christi Fødsel var bleven dræbt af en Fjende Pausanias i Ægæ, en macedonisk By, fulgte hans Søn Alexander, kun 20 Aar gammel, efter ham ²⁾. Allerede 2 Aar tidligere havde denne kæmpet tappert imod Athenienserne og Thebanerne i Slaget ved Chæronea, ved hvilket Slag Grækenland blev undervundet ³⁾ af Macedonerne. Siden, vide vi alle, at han ved sit store Tog ⁴⁾ imod Perserne undertvang en stor Del af Asien og Ægypten, at han førte sin Hær indtil Indien, hinsides Floden Indus, og at han 13 Aar efter at han var bleven Konge, døde i Babylon. Alexanders Fader havde for at opdrage ham godt betroet ⁵⁾ hans Opdragelse til Philosophen Aristoteles, en af Oldtidens ⁶⁾ viseste Mænd. Alexander ndmærkede sig ⁷⁾ derfor hele sit Liv igjennem ikke blot ved Tapperhed, men ogsaa ved Kjærlighed til Videnskaberne ⁸⁾. Af alle Digttere elskede han Homer højest, og det fortælles, at han stedse førte et Exemplar ⁹⁾ af denne Digters Værker med sig.

1) Macedo. 2) „følge efter“ udtrykkes ved „succedo“. 3) snbigere. 4) expeditio. 5) mandare. 6) antiquum tempus. 7) „udmærke sig“ udtrykkes ved „excello“. 8) litteræ. 9) exemplum.

3. Tysk Stil. Absalon var en Søn af den højt ansete Asker Ryg og Sønnesøn af den ikke mindre berømte Skjalm Hvide. Tyve Aar gammel gik han til Paris for at studere under berømte Læreres Vejledning. Han tilegnede sig en fortrinlig videnskabelig Dannelse, og de samtidige roste ligesaa meget hans Lærdom og Veltalenhed som hans Tapperhed og Statsklogskab. Ved det gruelige Gjæstebud i Roeskilde optog han den myrdede Kong Knud i sine Arme og undgik selv med Nød og næppe Døden, idet han frelst sin Ven Valdemar. Fra dette Øjeblik af var han den store Konges trofasteste Støtte i Krig og Fred. Det ene Aar efter det andet førte han de Danske over Østersøen imod Venderne, indtil Erobringen af Staden Arkona paa Rügen gjorde Ende paa He-

denskabets og forvandlede de vendiske Sørøvere til fredelige Undersaatter af Danmark. Efter et langt og virksomt Liv trak han sig tilbage til Sorø, hvor han døde Aar 1201: hans Grav vises bagved Kirkens Alter.

Sønnesøn, Enkel. Vejledning, Leitung. Tilegne, aneignen. Samtidige, Zeitgenossen. Veltalenhed, Beredsamkeit. Gjæstebud, Gastmal. Optage, auffangen. Med Nød og næppe, kaum. Frelse, erretten. Trofast, treu. Hedenskab, Heidenthum. Forvandle, umwandeln.

4. Arithmetik. 1. En Kjøbmand har tre Vexler, som naar de forfalde til Betaling, indbringe følgende Beløb:

500 Reichsmark (Mk.),

32 Pund Sterling (Lstrl.),

450 Francs (fr.).

Han sælger dem for Forfaldsdagen til en anden, som afdrager 6 pCt. for hele den Tid, der forløber til Forfaldsdagen. Hvor meget faar han derfor i Kroner og Øre?

1 Mk. = 90 Øre, 1 Lstrl. = 18 Kr. 20 Ø., 1 fr. = 73 Ø.

2. Af Ligningen

$$\frac{ab}{a^2 - b^2x^2} + \frac{cd}{c^2 - d^2x^2} = 0$$

søges x under den simpleste Form. Hvad bliver x , naar $a=28 + 12\sqrt{5}$, $b=3+\sqrt{5}$, $c=1/2(29-13\sqrt{5})$, $d=2-\sqrt{5}$?

3. At finde x , naar

$$\frac{x}{\sqrt{1,104081}} - \frac{2x}{\sqrt{1,104622}} = 1,0302.$$

5. Geometri. 1. Naar man i et Kvadrat ABCD trækker Linier igjennem A, B, C og D under samme Vinkel (dog ikke 45°) med henholdsvis AB, BC, CD og DA, saa danne disse Linier et Kvadrat. Hvorledes bevises det?

Der er givet en Cirkel og et Kvadrat med samme Centrum, Cirklen indenfor Kvadratets Omkreds. Man skal indskrive et Kvadrat i Cirklen saaledes, at Forlængelserne af dets fire Sider gaar igjennem hver sin af det givne Kvadrats Vinkelspidser.

2. Trekanten ABC er indskrevet i en Cirkel. En Korde CD, som skærer AB, og hvis indenfor Trekanten liggende Stykke CM er 8", deler Trekanten i to Arealer, der forholde sig som 3 til 2. Siden AB er 10". Hvor store ere Stykkerne af AB? Hvor stor er den Rest MD af Korden CD, som ligger indenfor Cirklen?

For det Tilfælde, at CD gaar igjennem Cirkelns Centrum O, findes tillige O's Afstand fra AB, C's Afstane fra AB og Arealet af Trekanten ABC.

Ved Afgangsexamen for Studerende samt Realafgangsexamen (og IV Klasses Examen) var Medlem af Undervisningsinspektionen, Professor, Dr. phil. Holm tilstede og deltog i Bedømmelsen af Dansk, Latin, Historie og Tysk ved begge Prøver. Som tilforordnede Censorer mødte Docent Dr. phil. Jul. Petersen ved Matematik og Naturlære; Docent Dr. Gertz i Oldnordisk, Græsk og Tysk; Overlærer, Dr. Bang fra Viborg i Fransk; Overlærer Thornam fra Horsens i Engelsk.

Afgangsexamen for Studerende.

Juli 1877.	Dansk Stil. I.	Dansk Stil. II.	Oldnordisk.	Fransk.	Tysk.	Engelsk.	Historie.	Latin, skriftl.	Latin, (mundlig i det Læste).	Latin, (mundlig, ikke læst).	Græsk.	Naturlære.	Arithmetik, (skriftlig).	Arithmetik, (mundlig).	Geometri, (skriftlig).	Geometri, (mundlig).	Mekanisk Fysik med Optik.	Kemisk Fysik med Astronomi og Meteorologi.
Bering, M. H.	g.	g.	mg.÷	g.+	"	g.+	g.÷	g.	g.	mg.÷	mg.÷	g.	"	"	"	"	"	"
Bøggild, B. C.	mg.	mg.	mg.÷	g.	"	mg.÷	mg.	"	"	"	"	"	ug.÷	mg.+	ug.	ug.	ug.	ug.
Honnens de Lichtenberg, H. H.	g.÷	g.÷	g.	tg.	tg.	"	g.	"	"	"	"	"	mg.÷	ug.	g.+	mg.+	mg.+	mg.
Honum, W. J.	mg.÷	mg.÷	mg.	mg.	"	mg.	ug.÷	mg.÷	ug.	ug.+	mg.+	mg.+	"	"	"	"	"	"
Liisberg, H. J.	mg.÷	g.+	ug.÷	mg.	mg.	"	mg.	"	"	"	"	"	ug.÷	ug.÷	mg.	ug.÷	ug.÷	mg.+

De bestode saaledes alle: M. H. Bering erholdt 2. Karakter med 75 Points, B. C. W. Bøggild 1. Karakter med 98 Points, H. H. Honnens de Lichtenberg 2. Karakter med 67 Points, J. W. Honum 1. Karakter med 100 Points og H. J. Liisberg 1. Karakter med 100 Points.

Afgangsexamen for Realister.

Juli 1877.	Dansk.	Tysk.	Fransk.	Engelsk.	Historie.	Geografi.	Arithmetik	Geometri.	Naturlære.	Naturhist.
Becker, G. A.	mg. ÷	g. +	g.	mg.	g. +	ug. ÷	mg.	mg. +	mg.	ug. ÷
Brasch, C. H.	g.	g. +	g. +	mg. ÷	ug. ÷	mg. ÷	mg.	mg. ÷	g. ÷	g. +
Fléron, F. V.	g. +	tg.	g. ÷	mg. ÷	g. ÷	mg.	g. ÷	g. ÷	mg.	mg. +
Krøger, P. P.	g.	ug. ÷	mg.	mg. +	tg. +	mg.	ug.	mg.	mg. +	mg. ÷

De bestode saaledes alle: G. A. Becker med 73 Points, C. H. Brasch med 66 Points, F. V. Fléron med 55 Points og P. P. Krøger med 72 Points.

IV Klases Hovedexamen.

Juli 1877.	Dansk.	Latin.	Tysk.	Fransk.	Historie.	Geografi.	Arithmetik.	Geometri.	Naturhist.	Naturlaere.	Græsk.
Monrad, J. O. K. C. N.	mg.	gg. ÷	tg. +	tg.	mg. ÷	mg.	ug. ÷	ug. ÷	mg.	ug. ÷	"
Dalgas, C.	gg. +	gg.	mg. ÷	gg. +	mg. +	ug.	gg.	ug.	ug.	mg. +	"
Beck, C. G. A.	mg. ÷	gg. ÷	mg. ÷	gg.	mg.	mg.	gg. +	ug. ÷	gg. +	mg.	"
Brandt, O. A. L.	mg. ÷	gg. +	mg. ÷	mg. ÷	ug. ÷	mg.	mg.	mg. ÷	mg.	"	mg.
Petersen, C. G. J.	mg. ÷	gg. +	mg.	mg. ÷	mg. +	ug. ÷	mg.	ug.	ug. ÷	ug. ÷	"
Gudme, H. P. S. L.	gg.	gg.	mg. +	gg. ÷	mg. ÷	mg.	mg. +	mg. +	ug. ÷	ug. ÷	"
Lilsberg, L. B.	gg. +	gg. ÷	mg.	gg.	gg. +	mg. ÷	mg. +	mg. ÷	gg.	mg. ÷	"
Privatist Jacobsen, S. L. . .	mg. ÷	gg. ÷	gg. +	gg.	mg. ÷	mg. +	mg. ÷	gg. ÷	ug. ÷	gg.	"

IV.

Skolens Beneficier.

A. De Beneficier, som bortgives af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet efter Rektors Indstilling*), have i Skoleaaret 1877—78 været tillagte følgende Disciple:

1. Fri Undervisning: T. Hansen, H. P. L. S. Gudme, V. P. Møller, C. T. O. Petersen, A. A. Liisberg, P. F. Assens, O. A. la Cour Brandt, S. P. Hansen, N. A. B. Kastrup, M. A. Lassen, P. A. E. Herskind og F. V. Zielian.

2. Undervisning mod nedsat Betaling: G. E. F. Willerup, F. C. C. Zahlmann, T. O. Schmidt, H. J. Bartels, C. O. Cortes og L. J. C. Ingerslev.

3. Mellemste Stipendium (70 Kr., alt at udbetale): K. A. Hammerich og M. O. Knudsen.

4. Laveste Stipendium (40 Kr., alt at udbetale): C. A. Fritz.

5. Puggaards Legat (80 Kr., 40 Kr. at udbetale, 40 Kr. at oplægge): H. A. F. Sørensen.

B. Det grevelige Moltkeske Legat for

*) Det meddeles her til Forældres og Værgers Underretning, at Ansøgninger om fri Skolegang eller de dermed i Forbindelse staaende Stipendier, som kunne stiles til Ministeriet eller til Rektor, maa indgives til Rektor ved det ny Skoleaars Begyndelse, senest til Begyndelsen af September. Ansøgningen maa indeholde fuldstændige Oplysninger om Vedkommendes Formuesstilling og ledsages af paalidelige Vidnesbyrd fra bekendte Mænd. Uagtet et Beneficium kun tildeles for et Aar ad Gangen, behøver den, der allerede har nydt et saadant, ikke fremdeles at ansøge derom, ligesom Skolen ogsaa selv indstiller dem, der ere værdige dertil, til Forhøjelse af et lavere Beneficium. De øvrige Legater ansøges ikke, men tildeles efter Indstilling og Bestyrelsens Beslutning. Ingen Discipel kan ansøge om Beneficium før efter et Aars Skolegang.

Embedsmænds Sønner (2 Portioner, hver paa 80 Kr.), hvortil Lensbosiddoren af Grevskabet Bregentved udnævner, oppebæres af O. A. la Cour Brandt og K. A. Hammerich.

C. Rosenkrantz's Legat (aarlig 93½ Kr.) uddeles til 4 værdige og trængende Disciple af Biskoppen og Rektor, med Stadfæstelse af Stifterens, Rigsraad Rosenkrantz's Descendent, Besidderen af Stamhuset Rosenholm, for Tiden Kmhr. Lensbaron H. H. Rosenkrantz. Heraf fik: T. Hansen 33½ Kr., S. P. Hansen, N. A. B. Kastrup og C. T. O. Petersen hver 20 Kr.

D. Pastor Hertels Legat (henved 20 Kr. hvert andet Aar), navnlig bestemt til Flidsbelønninger af gode Bøger for Disciple af Mellemlasserne. Rektor indstiller til Stiftsøvrighedens Approbation. Heraf fik: A. A. Liisberg: Thrige, historisk Aarvog for 1878; H. O. Lange: Maspero, histoire ancienne des peuples de l'Orient, og A. E. Bülow: H. Scharling, en Pilegrimsvandring i det hellige Land.

E. Student Davidsens Legat (2 Portioner, hver paa 20 Kr.) tildeles efter Rektors Indstilling af Stiftsøvrigheden: M. A. Lassen og P. F. Assens.

F. Foghs Legat (1 Portion paa 20 Kr.) tildeles en Dimittend efter Rektors Indstilling af Ejeren af Ryomgaard, nu Godsejer Mourier-Petersen: B. C. W. Bøggild.

G. Stougaard's Legat (1 Portion paa 16 Kr.) tildeles efter Rektors Indstilling af Stiftsøvrigheden: W. J. Honum.

H. Pastor Schoubyes Legat (1 Portion paa 80 Kr.) tildeles af Rektor og Lærerne til en Dimittend eller Student af Testators Slægt: B. C. W. Bøggild.

I Kantor J. Kabells Legat (1 Portion paa 80 Kr.) tildeles af Rektor og Lærerne til en Dimittend: W. J. Honum.

K. Pastor A. L. Kabells Legat (1 Portion paa 80 Kr.) tildeles af Rektor og Lærerne til en Dimittend: M. H. Bering.

L. Nis Nissens Legat. Renterne for 1877 udgjorde $1053\frac{1}{3}$ Kr., hvilket Beløb af Rektor og Lærerne kort før Juleferien blev saaledes fordelt:

1. De $\frac{4}{5}$ (til uformuende Disciple, der vise god Opførsel) $842\frac{2}{3}$ Kr.: S. P. Hansen, P. F. Assens og T. Hansen hver 80 Kr.; M. O. Knudsen og V. P. Møller hver 70 Kr.; A. A. Liisberg $62\frac{2}{3}$ Kr.; O. A. L. Brandt, C. T. O. Petersen og M. A. Lassen hver 60 Kr.; H. P. S. L. Gudme 50 Kr.; N. A. B. Kastrup og G. E. F. Willerup hver 40 Kr.; O. J. Gudme, L. J. C. Ingerslev og C. O. Cortes hver 30 Kr.

2. Den $\frac{1}{5}$ (til Disciple, der uden egenlig at behøve Understøttelse, udmærke sig ved Flid og Sædelighed) $210\frac{2}{3}$ Kr.: K. A. Hammerich 30 Kr.; J. F. Heramb $25\frac{2}{3}$ Kr.; B. J. L. Rehling 20 Kr.; H. O. Lange, A. E. Bülow, C. G. A. Beck, A. V. Ravn og M. H. C. Gede hver 15 Kr.; F. A. F. Fjelstrup, E. E. Secher, E. J. Riis, J. W. Hammerich, V. Langballe og E. F. Rahr hver 10 Kr.

Af samme Legats hjemfaldne Oplagspenge tildeles Studenterne B. C. W. Bøggild, V. C. S. Thorensen og M. H. Bering hver 40 Kr., A. Beck og C. Petersen hver 30 Kr.

V.

Uddrag af Skolens Regnskab for Finansaaret 1877—78.

Indtægt:	Kr.	Øre
Beholdning den 1. April 1877	6,716	14
Arvefæsteafgift	1,572	90
Forudbetaling	71	71
Tiendeafgift	33,021	14
Forudbetaling	306	11
Indtægter af Kirker og Præstekald	2,115	49
Forudbetaling	32	10
Renter af Obligationer	96	„
Renter af Prioritetsobligationer	3,745	20
Skolekontingenter	8,918	50
Indskrivningspenge	220	„
Testimonia	126	„
Forskjellige Indtægter	42	06
Decision	4	35
Tilskud fra Skolefonden*)	12,000	„
Lateris . . .	68,987	70

---

*) For dem, der gjerne strax bemærke denne Post og opgive, hvor stort Tilskud Skolerne kræve, bemærkes, at for denne Skoles Vedkommende er Tilskuddet en nominel Post, da der til Gjengjæld indsendes aarligt Overskud af lignende Størrelse, idet Kassebeholdningen til ingen Tid maa overskride et vist Beløb; i Finansaaret 1877—78 er saaledes modtaget 12,000 Kr., indsendt 11,000; 1876—77 modtaget 13,000 Kr., indsendt 10,000 Kr.; 1875—76 modtaget 14,500 Kr., indsendt 18,000 Kr.; 1874—75 modtaget 8,500 Kr., indsendt 16,000 Kr.; 1873—74 modtaget 2,500 Rdl., indsendt 3000 Rdl.; 1872—73 modtaget 2500 Rdl., indsendt 2300 Rdl.; 1871—72 modtaget 3000 Rdl., indsendt 3000 Rdl.; 1870—71 modtaget 4400 Rdl., indsendt 2000 Rdl.; 1869—70 modtaget 3000 Rdl., indsendt 4000 Rdl.; 1868—69 modtaget 6000 Rdl., indsendt 6000 Rdl., og saaledes fremdeles, saa at Skolen i Virkeligheden ikke trænger til Tilskud.

	Kr.	Øre
Transport . . .	68,987	70
Bibliotheket	40	„
Kabells Legat under Bibliotheket	45	15
Indeholdt i Gager	1,175	45
Stipendiefonden	265	43
Rosenkrantz's Legat	93	50
Stougaards —	16	„
Fogh-Wilsters —	20	„
Dauidsens —	40	„
J. Kabells —	80	„
A. L. Kabells —	80	„
Puggaards —	107	58
Schoubyes —	80	„
Nissens —	1,121	92
Indfriet Kapital	550	„
Summa . . .	72,702	73

Udgift:	Kr.	Øre
Skatter af Jordebogskontoen	1,669	27
Kirkerne	1,356	19
Decisioner	4	20
Indsendt Overskud	11,000	„
Lønninger	28,394	08
Honorar for Inspektion	300	„
Løn til Pedel	486	„
Erstatning for Skolepenge	1,406	„
Timebetaling	3,443	44
Pensioner og Ventepenge	5,152	65
Bibliotheket	744	58
Kabells Legat under Bibliotheket	45	„
Bygningernes Vedligeholdelse	755	35
Leje af Badehus	80	„
Lateris . . .	54,836	76

	Kr.	Øre
Transport . . .	54,836	76
Inventariets Vedligeholdelse	400	„
Brændsel	1,255	94
Belysning	44	74
Skatter	403	21
Regnskabsføring	920	„
Rengjøring	356	46
Porto og Skrivematerialier	465	57
Programmer	278	„
Andre Udgifter	23	15
Til Indøvelse i Skydning	193	16
Indsendt til Livsforsikring	1,175	45
Stipendiefonden	179	82
Rosenkrantz's Legat	93	52
Fogh-Wilsters —	20	„
Stougaards —	16	„
Dauidsens —	40	„
J. Kabells —	80	„
A. L. Kabells —	80	„
Puggaards —	107	58
Schoubyes —	80	„
Nissens —	1,147	28
Udsat rentebærende	550	„
	Summa . . .	62,746 64
Beholdning den 31. Marts 1878	9,956	09
	Balance . . .	72,702 73

VI.

Undervisningen.

Med Hensyn til de brugte Lære- og Læsebøger er der med Ministeriets Tilladelse af 16. Juni 1877 sket følgende Forandringer fra indeværende Skoleaars Begyndelse 1. Karl Schmidts Lærebog i Experi-

mentalfysik til Brug for den mathematisk-naturvidenskabelige Afdeling af 5. (og 6.) Kl. istedenfor Ørstedes mekaniske og Petersens kemiske Fysik. 2. J. Løkkes engelske Læsebog for Mellemlklasser i 4. Realkl. og 5. Kl. istedenfor eller ved Siden af Listovs Læsestykker og sammes English reader. 3. Fibiger og Pios udvalgte Stykker af latinske Forfattere istedenfor hele Bøger af Cæsar og Livius, til Benyttelse i 2. og 3. Kl.

Oversigt over hvad der er læst og lært i Skoleaaret 1877—78.

Dansk.

(Gram.)

I Kl. og I Realkl. Funchs Læsebog for Mellemlklasserne og Holsts større poetiske Læsebog er benyttet til Oplæsning og Analyse. Af Johansens „Livet i Danmark“ ere adskillige Digte lærte udenad. Oldsagn om danske Konger ere meddelte efter Saxo. Bojesens danske Sproglære læst og repeteret. 1—2 Stile om Ugen.

II Kl. og II Realkl. Funchs Læsebog for Mellemlklasserne. Af Holst's større poetiske Læsebog og af Johansens „Livet i Danmark“ ere endel Digte lærte udenad. Arentzens nordiske Mythologi. Som i foregaaende og følgende Klasser er der nu og da læst et større Digtværk. 1 Stil om Ugen.

III Kl. og III Realkl. Samme Læsebog og Lærebøger som i foregaaende Klasse; desuden er Flors Haandbog i den danske Literatur bleven brugt. Den matematiske Afdeling af III Kl. har i Forbindelse med Realklassen lært Dorphs græske Mythologi. Partier af Iliaden (Wilsters Oversættelse) ere forelæste. 1 Stil om Ugen.

IV Kl. og IV Realkl. Læreren har søgt at gjøre Disciplene i begge Afdelinger bekendte med de

vigtigste Forfattere og Værker i den poetiske Literatur, bestandig med Flors Haandbog som Grundlag. Arentzens nordiske og Dorphs græske Mythologi ere repeterede af IV Realkl. Udførlige Stykker af Iliaden (Wilsters Oversættelse) ere forelæste for samme Afdeling. 1 Stil om Ugen, hvortil Æmnet i Reglen er hentet fra Skolefagene.

V og VI Kl. i Forening. Der er meddelt en Oversigt over Literaturen fra Holberg til den nyeste Tid. 2 Stile om Maanedene. Svensk efter Hammerichs Læsebog.

Oldnordisk.

(Rektor.)

V Kl. Wimmers Læsebog er gennemlæst og repeteret S. 1—52, sammes mindre Formlære læst med ikke faa Udeladelser, siden er den flere Gange gjen- taget og et og andet mere medtaget. Under Læsningen er foretaget Analyse, dels af et mindre til hver Gang foresat Stykke, dels af de vigtigste Sprogformer, med stadig Henførelse til Dansk og tilknyttede sprog- historiske Bemærkninger. Lejlighedsvis literatur- historiske Oplysninger.

VI Kl. Wimmers Læsebog S. 52—104, sammes mindre Formlære flere Gange gennemgaaet med Forbigaaelse af alt mindre vigtigt. Hver Gang er analyseret en Del af Lektien, og det hele Pensum er repe- teret. Der opgives til Afgangsexamen Wimmers Læse- bog S. 1—104 (undtagen Viserne i Gunløgs Saga).

Tysk.

(Lohse.)

I Kl. og I Realkl. Kapers Læsebog for Mel- lemklasserne S. 150—201. Af Rungs og Funchs Bøj- ningslære de vigtigste Afsnit. Realkl. 1 ugenlig Stil paa Skolen efter Ankjærs Stiløvelser.

II Kl. og II Realkl. Kapers og Simonsens Læsebog for de højere Klasser S. 52—104. Rungs og Funchs Bøjningslære. Af Realklassen har den Afdeling, som vil tage den mindre Afgangsexamen, repeteret omtrent Halvdelen af de første 80 Sider af Kapers Læsebog for Mellemlasserne, desuden S. 90—150 af samme Læsebog, medens den Afdeling, som vil tage den større Examen, har skrevet to ugenlige Stile efter Ankjærs Stiløvelser, den ene i Hjemmet, den anden paa Skolen.

III Kl. og III Realkl. Kapers og Simonsens Læsebog for de højere Klasser S. 157—175, og af den poetiske Del Digte af Gellert, Klopstock, Lessing, Wieland, Herder, Claudius, Bürger, Hölty, Goethe, Voss. Extemporallæsning. Rungs og Funchs Bøjningslære, Funchs Syntax. Af Realklassen have de Disciple, som forberede sig til Examen af højere Grad, skrevet en ugenlig Stil efter Lorenzens Stiløvelser, medens de mindre Realister have repeteret Rungs Læsebog S. 103—151 og 169—220 og Kapers og Simonsens Læsebog S. 1—52.

IV Kl. og IV Realkl. Hjorts Læsebog S. 341—361, Jürs og Rungs Deutsche Dichter S. 33—46 og 68—107 (Goethe og Schiller), Schillers Jungfrau von Orleans. Maanedslæsning: Töpfers Udvalg af den nyere tyske Literatur S. 1—188. Extemporallæsning. Bøjningslæren og Syntaxen repeteret. Realisten har skrevet to ugenlige Stile efter Lorenzen, desuden haft mundlige og skriftlige Øvelser paa Skolen.

V Kl. Jürs og Rungs Deutsche Dichter S. 1—46 og 118—193 o: det meste af Bogen, undtagen Schiller, som var læst Aaret i Forvejen. Maanedslæsning: Hauffs Lichtenstein, sidste Trediedel (de første $\frac{2}{3}$ vare læste ifjor), Chamissos Peter Schlemihl, Goethes Hermann und Dorothea. Extemporallæsning. Grammatiken repeteret. En ugenlig Stil.

Fransk.

(Schaldemose.)

I Kl. og I Realkl. Sicks Læsebog, 1ste Afd. S. 28—94. Ahn 1ste Kursus S. 21—67. De regelmæssige og uregelmæssige Verber efter Garrigue's Grammatik.

II Kl. og II Realkl. Sicks Læsebog for de lavere Klasser, 2den Afd. S. 1—13 og 21—92. Sibberns Stiløvelser 1ste Afs. 19 Stykker af 1—50. Formlæren efter Garrigue, til uregelmæssige Verber.

III Kl. og III Realkl. Sick 2den Afd. S. 106—175. Sibberns Stiløvelser, enkelte Exempler af Stykkerne 1—80. Formlæren efter Garrigue.

IV Kl. og IV Realkl. Sick 2den Afd. S. 86—115, 117—130, 133—139, 144—172, 184—208. Formlæren og enkelte Afsnit af Syntax efter Garrigue. 16 lette Stile. Hyppig Extemporallæsning. Maanedslæsning c. 200 Sider.

V Kl. Cinq Mars p. Alfred de Vigny S. 35—290. Efter Garrigue: det vigtigste af Syntaxen, de tilsvarende Exempler af Sibberns Stiløvelser. 50 Stile, den matematiske Afdeling kun 25 meget korte Stile. Som Maanedslæsning c. 200 Sider.

VI Kl. Pios Lectures Françaises S. 151—240. Sicks franske Læsestykker S. 44—121, 143—154. Brudstykker af Le Cid og Athalie. 34 Stile. Maanedslæsning efter eget Valg, 4 à 600 Sider. Repeteret Grammatikken efter Garrigue og enkelte Exempler efter Sibberns Stiløvelser.

Engelsk.

(Kleisdorff, undtagen i VI Kl.: Neergaard.)

I Realkl. Listovs Læsebog 1ste Afd. S. 1—32. Sammes Elementarbog S. 1—32; alle de danske Stykker skrevne; desuden Afskrift og Diktat.

II Realkl. Listovs Læsebog S. 24—51. Sam-

mes Læsestykker S. 118—155. Maanedslæsning: Gul liver's Travels S. 1—120. Listovs Elementarbog S. 30—44. Lassens Opgaver S. 1—15. 30 Hjemmestile; desuden hyppig Afskrift og Diktat. De (5) Disciple, som forberedes til Realafgangsexamen af højere Grad, have i en særlig Time læst Listovs Læsestykker S. 1—33 og 41—61.

III Realkl. Listovs Læsestykker S. 1—26; 98—118; 155—170; 178—204. Løkkes Læsebog for Mellemlasser S. 1—16; 33—45. Lassens Opgaver S. 109—127; 155—157. Rosings Formlære. 1 Stil om Ugen; desuden Diktatstile. Som Maanedslæsning: Marryat The Settlers S. 1—143.

De (4) Disciple, som forberedes til Realafgangsexamen af lavere Grad, have i 1 ugentlig Time læst: Listovs Læsestykker S. 1—26; 33—41; 98—103; 118—135. Rosings Formlære.

IV Realkl. Lassens Læsebog 2det Afsnit S. 5—9; 23—42; 52—73; 97—149; 180—201. Lassens Opgaver S. 64—95; 104—110 (mundlig og skriftlig); omtrent 30 Hjemmestile, af og til Diktat. Rosings Formlære; Ordføjningslærens Hovedregler uden Lærebog. Som Maanedslæsning: Marryat: The Mission S. 57—287.

Til Afgangsexamen opgives: Listovs Læsestykker S. 61—99; 103—118; 155—170; 178—205. Lassens Læsebog 2det Afsnit S. 3—42; 52—73; 97—149; 180—201.

V Kl. Løkkes Læsebog for Mellemlasserne S. 1—100 (undtagen Digtene). Listovs Elementarbog S. 1—29 (tildels skriftlig). Løkkes Grammatik: Formlæren.

VI Kl. Listovs Læsestykker 2den Afd. S. 85—103 og 155—170. Macaulay: Lord Clive S. 3—63. Til Maanedslæsning og Extemporallæsning ere Listovs Læsestykker og Løkkes Læsebog for Mellemlasserne benyttede (læst omtrent 130 Sider). Løkkes Grammatik.

Til Afgangsexamen opgives: Listovs Læsestykker S. 3—60, 85—103 og 155—170 samt Lord Clive S. 3—63.

Latin.

I Kl. (Kleisdorff.) Forchhammers Læsebog. Alle de danske Stykker skrevne. Madvigs Sproglære: Formlæren.

II Kl. (Neergaard.) Fibigers og Pios udvalgte Stykker S. 90—96, 100—109 og 130—135. Madvigs Grammatik § 177—260, repeteret Bøjningslæren. 1 Stil skreven hjemme hver Uge, stadig mundlige og skriftlige Øvelser paa Skolen. Latinske Ord og Talemaader lærte.

III Kl. (Neergaard.) Cicero: 1ste og 2den Tale mod Catilina, Ovids Forvandlinger (efter Bloch): Pyramus og Thisbe samt Phaethon. Extemporallæsning: Cæsars Bellum Gallicum 5te Bog Kap. 1—20 (repeteret hjemme). Madvigs Grammatik § 261—383, repeteret det tidligere læste. 1 Stil hjemme hver Uge; hyppig mundlige og skriftlige Øvelser paa Skolen. Latinske Ord og Talemaader lærte.

IV Kl. (Neergaard.) Cæsars Bellum Gallicum 6te Bog, Livius 22de Bog Kap. 1—20, Ciceros Tale for S. Roscius, Ovids Forvandlinger (efter Bloch): Verdensaldrene, Deucalion, Europa, Cadmus, Pentheus og Pyramus og Thisbe (827 V.). 1 Stil hjemme hver Uge; stadig mundlige og skriftlige Øvelser paa Skolen. Grammatikken repeteret.

V og VI Kl. i Forening. (Rektor.) Undervisningen har været helt fælles. Der er læst Ciceros Cato major og Lælius, Livius 9de Bog, Vergil Æneide 2den og 3die Bog. Dimittenderne have repeteret det meste af forrige Aars Læsning, V Kl. tillige læst Cic. Talen pro Sestio. Literaturhistorie efter Tregders Lærebog (til Slutningen af Sølvalderen), romerske Antikviteter efter Thomsens Lærebog, Sproglæren helt repe-

teret. Fra Bladet er læst Livius 10de Bog, første Halvdel, Cicero pro Sestio c. 1—20, Henrichsens Op-gaver S. 1—125, hvorefter ogsaa skriftlige Oversæt-telser ere udarbejdede, 1 hjemme hver Uge, i Slut-ningen af Skoleaaret flere paa Skolen.

Til Afgangsexamen opgives: Horats Odernes 3die og 4de Bog, Carmen sæculare, alle Epistlerne. Vergils Æneide 2den og 3die Bog. Livius 9de Bog. Tacitus Annales 1ste og 13de Bog samt Hist. 1, c. 12—24, (efter Flemmers Udvalg). Cicero de Officiis 2den Bog, sammes Cato major og Lælius, Orat. Verrin. 4. Bog.

Græsk.

III Kl. (Neergaard.) Lunds græske Læsebog S. 7—15 (med Forbigaaelser) og Xenophons Anab. 2den Bog, 1.—2. Kap. Bergs Formlære. Dorphs Mythologi, S. 1—53.

IV Kl. (Lohse.) Lunds græske Læsebog S. 113—124 og 137—151 (Xenophons Kyropædi, Age-silaos og Hellenika); Homers Iliade 6te Bog. Bergs Formlære. Dorphs Mythologi.

V Kl. (Rektor.) Herodot, Bergs Udvalg S. 1—45. Homers Odysse: 2den, 3die og 4de Bog. Demo-sthenes Tale om Kransen. Bergs Formlære. De vig-tigste Regler af Ordføjningslæren (efter Thomsen). Tregders Mythologi.

VI Kl. (Kleisdorff.) Herodots 8de Bog K. 1—18, 21—25, 34—64; Homers Odysse 8de Bog; Platos Apologi; Xenophons Memorabilia 1ste Bog; Demo-sthenes: Talen om Khersones og den 3die filippiske Tale; Petersens Anthologi S. 1—43 (nogle faa Stykker undtagne). Tregders Literaturhistorie og Mythologi (med Forevisning af mange Fotografier og andre oplysende Billeder). Christensen: det græske Stats-liv. Bergs Formlære og Thomsens Ordføjningslære (kun det vigtigste). De 2 sidste Aars Læsning repeteret.

Til Afgangsexamen opgives: Herodots 6te Bog, 94—122. Kap., 7de Bog, 8—61, 100—106, 138—146, 179—196, 201—239. Kap., 8de Bog, 1—18, 21—25, 34—64, ialt 203 Kap.; Platos Apologi; Xenophons Memorabilia 1ste Bog; Demosthenes: Talen om Chersones og den 3die filippiske Tale; Homers Iliade 1ste, 3die og 6te Bog, Odysseens 6te, 7de og 8de Bog, ialt 2860 V.; istedetfor 1ste B. af Iliaden opgiver Knudsen 1ste B. af Odysseen. Petersens Anthologi S. 3—10, 15—41 (tilsammen ca. 740 Vers).

Religion.

(Gram.)

I Kl. og I Realkl. Balslevs Lærebog til „Troen“, dernæst Hovedstykkerne af Resten. Assens mindre Bibelhistorie: det gl. Testamente. Hovedpunkterne af det ny Testamente ere gennemgaaede mundlig. Bibellæsning. Salmer.

II Kl. og II Realkl. Balslevs Lærebog fra „Troen“ til Slutningen. Første Hovedstykke repeteret. Assens mindre Bibelhistorie: det ny Testamente; det gamle Testamente repeteret. Bibellæsning.

III Kl. og III Realkl. Balslevs Lærebog repeteret. Assens mindre Bibelhistorie: det ny Testamente og det gamle til Salomo. Bibellæsning.

V Kl. Matthæi Evangelium og Afsnit af Apostlernes Gjæringer oplæste og gennemgaaede. Hovedpunkterne af Kirkehistorien til Reformationen. Den augsburgske Trosbekjendelse.

Historie.

(Engell.)

I Kl. og I Realkl. Oldtidens Historie samt Middelalderens indtil § 3 (Det frankiske Rige) efter Blochs Lærebog for Realskoler.

II Kl. og II Realkl. Middelalderens Historie og den nyere Tids til § 7 med Undtagelse af Nordens Historie, efter samme Lærebog.

De, der forberedes til den lavere Realafgangs-examen, have særligt læst Nordens Historie i Middelalderen og den nyere Tid indtil Slutningen af det 18de Aarhundrede efter samme Lærebog.

III Kl. og III Realkl. Den nyere Historie fra § 8 til § 20 (Evropa siden 1863) efter samme Lærebog; Oldtidens og Middelalderens Historie til § 7. De mindre Realister et fuldstændigt Kursus.

IV Kl. og IV Realkl. Blochs Historie I og II Del, S. 1—41; det øvrige er læst i særlige Timer af IV Realkl. — alt efter samme Lærebog.

V. Kl. Oldtidens Historie og den nyeste Tids Historie (fra 1789) efter Thriges og Blochs Lærebøger.

VI Kl. Det hele historiske Kursus: Thriges Oldtidens Historie og Nordens Historie, Blochs Lærebog for Realklasser, sammes nyeste Historie.

Geografi.

(Hoffmeyer.)

I Kl. og I Realkl. Erslevs Lærebog (Nr. 2): den almindelige Udsigt over Land og Vand, Danmark, Nordevropa og Rusland.

II Kl. og II Realkl. Samme Lærebog fra Mellemeuropa til Asien. De mindre Realister desuden særlig de øvrige Verdensdele.

III Kl. og III Realkl. Samme Lærebog fra Italien til Amerika. De mindre Realister særlig alt det øvrige.

IV Kl. og IV Realkl. Hele Geografien efter samme Lærebog. Mathematisk Geografi efter et diktet Tillæg.

Naturhistorie.

(Hoffmeyer.)

I Kl. og I Realkl. Krybdyr, Padder, Fiske og Leddyr efter Feddersens „Dyreriget“.

II Kl. og II Realkl. Straaledyrene og „Den almindelige Del“ (til Sansningen) efter samme Bog. Indledningen til Botanikken og de stilkblomstrede Femtalsplanter (efter Erslev).

III Kl. og III Realkl. Blomsterplanterne efter Erslevs Planteriget. Sansningen (efter Feddersens „Dyreriget“). De mindre Realister hele Zoologien og Botanikken.

IV Kl. og IV Realkl. Hele Zoologien og Botanikken efter Feddersens „Dyreriget“ og Erslevs „Planteriget“.

V Klasse (den matematisk-naturvidenskabelige Afdeling) Mineralogi, Geologi og Danmarks Geognosi efter Foghs Lærebog.

Naturlære.

(Mylord, undtagen i III og IV Kl.: Hoffmeyer.)

III Kl. og III Realkl. Ligevægtslæren og Varmelæren efter Lorenz's Lærebog, samt Metalloiderne til Kulstof efter Jespersens Lærebog.

IV Kl. og IV Realkl. Bevægelseslæren, Lyslæren, Magnetisme og Elektricitet, efter Lorenz's Lærebog, samt Metalloiderne, Kulstof og Metallerne efter Jespersens Lærebog. Repeteret hele Naturlæren og Kemien.

V Klasse. 1) Den math.-naturvidensk. Afdeling. Schmidts Lærebog i Experimentalphysiken. Første Del. 2) Den sprogl.-hist. Afdeling. Ligevægtslæren, Varmelæren, Magnetisme og Gnidningselektricitet efter Schmidts mindre Lærebog i Fysik. De to første Kapitler af Jørgensens Astronomi.

VI Klasse. 1) Den math.-naturvidensk.

Afdeling. C. L. Petersens Naturlærens kemiske Del og Lyslære med nogle Tilføjelser. Repeteret hele det læste Pensum. 2) Den sprogl.-hist. Afdeling. Berøringselektricitet, Thermoelektricitet, Bevægelseslæren og Lyslæren efter Schmidts mindre Lærebog i Fysik. De to sidste Kapitler af Jørgensens Astronomi. Repeteret hele det læste Pensum.

Mathematik.

I Kl. (Ostermann) og I Realkl. (Christensen). Arithmetik. Steens „Elementær Arithmetik“ til § 53. Regning (Christensen): Blandede Opgaver, Kursregning, Rentesregning. Geometri: Steens „Hovedformerne i Rummet“, Kap. 1.

II Kl. og II Realkl. (Christensen.) Efter Steens Arithmetik er læst fra § 47 til Anhang; af Steens elementære Algebra til § 10. Steens Geometri, til Rumstørrelsers Maaling. Geometrisk Tegning, Procentregning, Delingsregning, Kjæderegning, sammensat og omvendt Reguladetri. De der forberedes til den lavere Realafgangsexamen har desuden læst Steens Geometri § 100—120 med Forbigaaelser, samt haft nogen Øvelse i Logarithmer.

III Klasse. (Mylord.) Bogstavbrøkers Forkortning, Rod, Potens i udvidet Betydning, Ligninger til § 52 efter Steens elementære Algebra. Steens Geometri §§ 86—158. Den mathem.-naturvidensk. Afdeling geometrisk Tegning. 1 skriftlig Opgave om Ugen. De større Realister: Bogstavbrøkers Forkortning, Rod med Undtagelse af Roduddragning af Polynomier, Ligninger til § 58 efter Steens elementære Algebra. Steens Geometri §§ 86—158. Geometrisk Tegning. 1 skriftlig Opgave om Ugen. De mindre Realister: Bogstavbrøkers Forkortning, Rod og Ligninger til § 58 med nogle Forbigaaelser efter Steens elementære Algebra. Steens Geometri §§ 86—199 med nogle

Forbigaaelser. Regning med Logarithmer, Beregning af Overflader og Rumindhold. 1 skriftlig Opgave om Ugen. Repereret hele det læste Pensum.

IV Kl. og IV Realkl. (Christensen.) Steens elementære Algebra; Ligninger med flere ubekjendte, Ligningers Anvendelse og Logarithmer; af Schjødtes Tillæg III—VI; repeteret hele Algebraen. Realklassen i en særlig Time repeteret Arithmetikken. Steens Geometri læst ud og repeteret fra § 77. Realklassen og den mathem.-naturvidensk. Afdeling geometriske Konstruktioner. Regning. 1 Gang om Ugen Hjemmeopgaver.

V Klasse. (Ostermann.) Steens rene Matematik til Annuiteter (inkl.). Steens Stereometri. J. Petersens Trigonometri. J. Petersens Konstruktions-Opgaver, de første 200 gennemgaaede paa Skolen. Projektionstegning. Opgaver hjemme to Gange om Ugen.

VI Klasse. (Ostermann.) J. Petersens analytiske Geometri. J. Petersens Konstruktions-Opgaver fra 200 og ud, med Undtagelse af den største Del af Drejningstheorien, gennemgaaede paa Skolen. Repereret hele det matematiske Pensum. Projektionstegning. Opgaver hjemme 2 Gange om Ugen.

Tegning, Skrivning og Sang

er indøvet paa samme Maade som i det foregaaende Aar. Da Frihaandstegning efter Ministeriets Tilladelse bortfaldt i øverste Realklasse, har denne Øvelse været indskrænket til meget lidet, nemlig kun særligt for de andre Realklasser, idet den geometriske Tegning, der er lagt i Matematiklærerens Haand, har optaget Tiden i de nederste studerende Klasser. Til Sang har i det hele været anvendt 3 Timer om Ugen, nemlig 1 til Sæmmensang, 1 for de ældre Disciple (VI—III Kl.), 1 for II Kl. og II Realkl. samt I Kl. og I Realkl.

Gymnastik.

Ligesom i forrige Skoleaar har der i dette været anvendt 18 Timer om Ugen til denne Undervisning, nemlig 16 hele Timer og 4 halve. Disciplene have været fordelt paa 4 Hold, der hvert har haft 4 Timer og de to yngste desuden to halve Timer paa de Dage, da de ingen hel Time havde, for at de kunde faa Legemsøvelse hver Dag. Første Hold (VI og V Kl.) har indøvet Hugning, Exercits og Gymnastik, i Sommerhalvaaret tillige en Gang om Ugen Riffelskydning; andet Hold (IV og III Kl.) Gymnastik og Exercits; tredie Hold (II Kl. og II Realkl.) og fjerde Hold (I Kl. og I Realkl.) Gymnastik og forberedende Øvelser. Intet Hold har været paa over 30 Disciple. Skydeøvelserne begyndte den 12. Maj og ophørte 23. Septbr. Svømningen begyndte 14. Juni og ophørte 9 Septbr. Denne Undervisning blev iaar den 16. Maj inspiceret af Gymnastikinspektøren, Kammerh. Oberst Wegener.

Indberetning om Udfaldet af Skarpskydningen i Skydeaaet 1877

Antal Disciple som deltog i Øvelsen.	Afstand.	Skuddenes Antal.	Træffere.	Points.	Totalsum.
6	100 Al.	249	227	419	646
6	200 -	170	159	312	471
6	300 -	212	172	289	461

Samtlige Skud ere afgivne med den for Hæren reglementerede Baglade-Ingeniør-Karabin mod de for Hæren normerede Skiver.

Ved Præmieskydningen den 23. Septbr., hvori 5 Disciple deltog, opnaedes af Præmietagerne følgende Resultat:

Præmietager.	Alder.	Afstand.	Skud.	Træffere.	Points.	Totalsum.
B. J. L. Rehling	18	300 Al.	5	5	10	15
F. J. Heramb	17	300 -	5	5	7	13

Præmierne bestode i: 1) Heibergs poet. Skrifter. 2) Blichers og Baggesens Digte.

VII.

Bibliotheket

har i Løbet af indeværende Skoleaar modtaget følgende Tilvæxt:

I. Matematik og Naturvidenskab.

- Botanisk Tidsskrift, udg. af den botaniske Forening, red. af H. Kiærskou. Bd. 2, 1—4.
- Brahe, Tyge, meteorologisk Dagbog, holdt paa Uraniborg for Aarene 1582—1597. Udg. af det kgl. danske Videnskabernes Selskab. Kjøbenhavn, 1876.
- Brandes, L. J., om Brug og Misbrug af spirituøse Drikke. Kjøbenhavn, 1877.
- Ditzel, W., partus præmaturus artificialis. Kjøbenhavn, 1876.
- Flora Danica, H. 49. 1877.
- Jacoby, Edv., om Hysteromet. Kjøbenhavn 1877.
- Linnæi flora Zeylanica. Holmiæ, 1747.
- Mathematisk Tidsskrift, Aarg. 1, 3—6; Aarg. 2, 1.
- Nouvelles annales de mathématiques, réd. par Gerono et Brisse. 1877, 5—12; 1878, 1—3.
- Oppermann, L., om Livsforsikringer og Livrenter. Kjøbenhavn, 1866.
- Paulsen, A., Naturkræfterne. Lev. 19—22. Kjøbenhavn, 1878.
- Petersen, J., de algebraiske Ligningers Theori. Kbhvn, 1877.
- Poggendorff, Annalen der Physik u. Chemie. 1877, 3—12. Ergänzungsbd. VIII, 3—4.
- Pontoppidan, E., om Lupus, særligt med Hensyn til Sygdommens Væsen og Ætiologi. Kjøbenhavn, 1876.
- Salomonsen, C. J., Studier over Blodets Forraadnelse. Kjøbenhavn, 1877.
- Schmidt, K., Lærebog i Experimentalfysiken, Del 1, 1—2. Odense, 1878.
- Serret, J. A., cours d'algèbre supérieure. T. 1. Paris, 1877.
- Stegemann, M., Grundriss der Differential- u. Integral-Rechnung mit Anwendungen. Th. I—II. Hannover, 1876—78.
- Sørensen, S. T., Undersøgelser om Antallet af røde og hvide Blodlegemer etc. Kjøbenhavn, 1876.
- Tauber, P., Tanddannelse og Tandudvikling hos Hvirveldyrene. Kjøbenhavn, 1876.
- Tidsskrift for Physik og Chemi. Aarg. 16, 4—12; Aarg. 17, 1—4.
- Tidsskrift for pop. Fremstillinger af Naturvidenskab. Bd. 4, 3—6; Bd. 5, 1—2.

Wanscher, O., om Diphtheritis og Croup, særligt med Hensyn til Tracheotomien ved samme. Kjøbenhavn, 1877.

II. Historie og Geografi.

- Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. 1877, 1—4; 1878, 1.
- Aarhus Stiftstidende. 1877, Apr.—Dec.; 1878, Jan.—Marts.
- Aarsberetning fra det kgl. Gehejmearchiv, Bd. 6, 1—2.
- Abrahams, N. C. L., Meddelelser af mit Liv, udg. af A. Abrahams. Kjøbenhavn, 1876.
- Brackel, Ch. W., fernere Erörterung der schleswig-holsteinschen Erbfolgefrage. Kopenhagen, 1872.
- Breve til H. C. Andersen, udg. af Bille og Bøgh. Kjøbenhavn, 1877.
- Cantu, C., Verdenshistorie, frit bearbejdet af E. Holm og Ph. Weilbach, H. 51—56.
- Danske Samlinger for Historie, Personal- og Literaturhistorie, udg. af Chr. Bruun og O. Nielsen. Bd. 5, 4; Bd. 6, 1—2.
- Elze, K., Lord Byron, paa Dansk ved K. Kroman. Kjøbenhavn, 1876,
- Fabricius, O., Horsens Kjøbstads Beskrivelse og Historie, H. 3—4.
- Fridericia, J. A., Danmarks ydre politiske Historie i Tiden fra Freden i Lybek til Freden i Prag (1629—1635). Kjøbenhavn, 1876.
- Heise, A., Kristiern den anden i Norge og hans Fængsling. Kjøbenhavn, 1877.
- Historisk Tidsskrift. Bd. 6, 1—2.
- Hof- og Statskalender for Aaret 1878.
- Jacobi de Vitriaco episcopi historia Hierosolymitana.
- Kålund, P. E. Kr., Bidrag til en historisk-topografisk Beskrivelse af Island, I. Syd- og Vest-Fjærdingerne. Kbhvn., 1877.
- Kiepert, H., Lehrbuch der alten Geographie, H. 1. Berlin, 1877.
- Kok, Joh., det hellige Land og dets Nabolande i Fortid og Nutid. Levering 10—21 (sluttet).
- Ménard, René, la mythologie dans l'art ancien et moderne. Paris, 1878.
- Meyer, Fr. J., Efterretninger om Billedhuggeren Johannes Wiedewelt og om Kunstakademiet paa hans Tid. Kjøbenhavn, 1877.
- Nationalekonomisk Tidsskrift, udg. af Falbe-Hansen og W. Scharling. Bd. 9, 4—6; Bd. 10, 1—6; Bd. 11, 1—4.

- Petermann, Mittheilungen osv. Gotha 1877, 6—12; 1878, 1—5. Ergänzungsh. 52—54.
- Petersen, H., om Nordboernes Gudedyrkelse og Gudetrol i Hedenold. Kjøbenhavn, 1876.
- Regesta diplomatica historiae Danicae, tom. I—II, Havn. 1847—1870.
- Rosenberg, C., Nordboernes Aandsliv fra Oldtiden til vore Dage. H. 1—2. Kjøbenhavn, 1877.
- Rørdam, H., Kjøbenhavns Universitets Historie fra 1588—1621. Del 3, H. 6.
- Samling af Love og Anordninger af mere alm. Interesse. 1875—77, 2—3.
- Samlinger til jydsk Historie og Topografi, udg. af det jydsk topografiske Selskab. Bd. 6, 3—4.
- Skibsted, H. V., Love og Expeditioner vedkommende Kirke- og Skolevæsen. Ny Række, H. 2 (1876).
- Sammendrag af statistiske Oplysninger angaaende Kongeriget Danmark. H. 7.
- Danmarks Statistik, udarbejdet af V. Falbe-Hansen og W. Scharling. H. 2—5.
- Statistisk Tabelværk. Bd. 31.
- Thorsøe, Alex., Erik Gustaf Geijers Forelæsninger over „Menniskans Historia“. Kjøbenhavn, 1876.
- Tscherning, A. Fr., Af T.'s efterladte Papirer, udg. af hans efterlevende Familie. 3. Bd. Kjøbenhavn, 1876.
- Weber, G., allgemeine Weltgeschichte. Leipzig, 1877. Bd. 13, erste Hälfte. Register zu Webers Weltgeschichte, 9—12. Bd. III. Geschichte der neuern Zeit.
- Willermus Tyrensis, historia rerum in partibus transmarinis gestarum a tempore successorum Mahumeth usque ad annum Domini MCLXXXIV.
- Winkel Horn, Fr., Peder Syv, en literærhistorisk Studie. Kjøbenhavn, 1878.

III. Filologi og Sprogvidenskab.

- Bursian, C., Jahresbericht über die Fortschritte der classischen Alterthumswissenschaft. 2. u. 3. Jahrg. (1874—75), H. 12; 4. Jahrg. (1876), H. 3—12; 5. Jahrg. (1877), H. 1—2.
- Curtius, G., Das Verbum der griechischen Sprache seinem Baue nach dargestellt, 2te Aufl. Leipzig, 1877. Bd. 1.
- Grimm, Jac., deutsche Grammatik. Bd. 2, Hälfte 2. Berlin, 1878.
- Grimm, Jac. u. Wilh., deutsches Wörterbuch, IV, Abth. 2, Lief. 11; VI, Lief. 1.

- Herrig, L., Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen. Bd. 57, 3—4; Bd. 58, 1—4; Bd. 59, 1—2.
- Littré, E., supplément au dictionnaire de la langue française. Livr. 1.
- Lund, G. F. V., det ældste danske Skriftsprogs Ordforråd. Kjøbenhavn, 1877.
- Nordisk Tidskrift for Filologi. Bd. 3, 1—3.
- Plauti, T. M., comoediae, rec. J. L. Ussing, vol. II., Havn. 1878.
- Virgilius Maro, rec. O. Ribbeck, Proleg., vol. III—IV. Lips. 1862—68.
- Webster, complete Dictionary of the English language. London, 1864.

IV. Pædagogik og Skolevæsen.

- Goos, C., Aarboeg for Kjøbenhavns Universitet etc., indeholdende Meddelelser for det akademiske Aar 1875—76. Kbhvn., 1877.
- Trier, H., Pædagogikken som Videnskab. Kjøbenhavn, 1878.
- Ziller, T., Vorlesungen über allgemeine Pädagogik. Lpz., 1876.

Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet har i Skoleaaret 1877—78 tilsendt Skolen Programmer fra Universitetet, fra de danske, norske og svenske Skoler, af hvilke følgende indeholde Afhandlinger:

I. Indbydelsesskrift til Kjøbenhavns Universitets Aarsfest til Erindring om Kirkens Reformation 1876 (M. Saxtorph, Brudstykke af en klinisk Chirurgi for Studerende). Indbydelsesskrift til Kjøbenhavns Universitetsfest i Anledning af Hs. Maj. Kongens Fødselsdag den 8. April 1877 (P. L. Panum, Bidrag til Kundskab om Misfostrenes physiologiske Bygning).

II. Skoleprogrammer.

1. Fredericia (Krarup Hansen, et Par Ord om Tvedelingen i de lærde Skoler med Hensyn til Undervisningen i Matematik). Frederiksborg (C. Berg, to Smaastykker om Skolernes Forbindelse). Helsingør (V. Lassen, Bidrag til Helsingørs Historie). Herlufsholm (J. Forchhammer, om Undervisningen gennem Øjet og Øret). Horsens (C. F. Bruun, en sproglig Undersøgelse). Kjøbenhavn (Metropolitanskolen: A. F. W. Paulsen, historisk Fremstilling af de forskjellige Theorier for Galvanismen). Reykjavik (J. Thorkelsson, Supplement til islandske Ordbøger). Slagelse (H. Rosendahl, en Silhouette af Paris). Sorø (J. H. Bang, udvalgte Breve af L. Smith, forts.). Vordingborg (J. C. M. Ørum, nogle Ord til bedre Forstaaelse).

2. Aalesund (Wallem, Statsforfatningen i de forenede nordamerikanske Fristater). Frederikshald (Æredigt af Jørgen Sorterup, med Forord af M. Arnesen. Om nogle Undervisningsfags Forhold til Kristendommen, af Rektor). Kristiania (Aars og Voss's Latin- og Realskole: J. P. Weisse, Hvilke Betingelser indeholdt den romerske Nationalkarakter for Udviklingen af en Litteratur, og for hvilke Litteraturgrene var den anlagt? G. Fasting, Hvad bør der læres i Middelskolen om de gamle Folks Religion? — Gjertsens Skole: A. Eliassen, Af et Manuskript til en Lærebog i Arithmetik. M. J. Mourad, Litteraturen og dens Dele).

3. Karlskrona (A. N. Hammar, Danton, en revolutions-historisk studie). Falun (P. J. Sundstén, reseberättelse). Gefle C. F. Wiberg, de forn-ariske folkens behandling af sina döda). Halmstad (F. Anderson, reseberättelse). Hernösand (C. J. Blomberg, om kvantitet och accent i de indisk-europeiske språken). Jönköping (A. E. Widholm, grammatical notes on the language of John Bunyan). Karlstad (G. Bergström, drei lieder aus „Fänrik Ståls Sägner“, übers.). Norrköping (J. A. Eriksson, de syntaxi Andocidea quæstiones I). Nyköping (C. J. Lindblom, 1—4. sången af Virgili Aeneis, metrisk öfvers). Stockholm (Z. Goransson, om skolundervisningens concentration. F. O. Kjerrström, reseberättelse. Kornelia Pålman, une promenade ethnographique). Umeå (C. A. Melander, Horatii oder, första boken). Westerås (D. A. Sundén, om ä-ljudets teckning samt om härledningen såsom hjälpmedel vid rättskrifningen). Westervik (A. W. Lund, om Westervikstraktens björnhallonarter). Örebro (A. Bellinder, reseberättelse).

V. Skjønne Videnskaber og Konster.

Adler, A. P., nogle Digte. Kjøbenhavn, 1846.

Brandt, G. J., romantisk Digtning fra Middelalderen. III. Kjøbenhavn, 1877.

Grundtvig, Svend, Danmarks gamle Folkeviser, 5. Dels 1. Hæfte. Kjøbenhavn, 1877.

Kunsthistorische Bilderbogen, 1—5. Sammlung (Nr. 1—120). Leipzig, 1877.

Mau, E., dansk Ordsprogskat. H. 1. Kjøbenhavn, 1878.

VI. Theologi og Filosofi.

Hartmann, Ed., Philosophie des Unbewussten. Bd. 1—2. Berlin, 1876.

Martensen, H., den christelige Ethik, den specielle Del, 2. Afdeling. Kjøbenhavn, 1878.

Nyt Tidsskrift for udenlandsk theologisk Literatur
1876, 4; 1877, 1—4.

Sibbern, Fr. Chr., Moralphilosophie som Retsindigheds- og
Tilberlighedslære. Kjøbenhavn, 1878.

VII. Skrifter af blandet Indhold.

Bruun, Chr., Aarsberetning og Meddelelser fra det store kon-
gelige Bibliothek. Bd. 3, H. 2.

— bibliotheca Danica. H. 3.

Nordisk Konversationslexikon, H. 66—74. (sluttet).

Nordisk Tidskrift för Vetenskap, Konst och Industri, utg.
af Letterstedtska Föreningen. H. 1—3. Stockholm, 1878.

Oversigt over det kgl. danske Videnskabernes Selskabs
Forhandlinger 1875, 1—3; 1876, 1—2; 1877, 1.

Revue des deux mondes 1877, 15. avr.—15. dec.; 1878,
1. janv.—1. mai.

Seizinger, J. G., Theorie u. Praxis der Bibliothekswissenschaft.
Dresden, 1863.

Unsere Zeit. Deutsche Revue der Gegenwart 1877, 10—24;
1878, 1—8.

Discipelbibliotheket

har i Skoleaaret 1877—78 modtaget følgende Tilvæxt:

Folkelæsning, Aargang 1877 (Ingerslev, Jerusalems Ødelæg-
gelse; Pompeji — Helveg, den lutherske Kirkereform i Dan-
mark — Mørk-Hansen, den hellige Elisabeth — Steenstrup,
Englands Erobring ved Hertug Vilhelm af Normandiet —
Rasmussen, fortællende Digte over Æmner fra Livet i Dan-
mark gjennem Tiderne — Smaastykker, 9de Bind).

Historisk Arkiv 1877.

Etlar, Fangen paa Kallø.

— Gjennem Brændingen.

Frank, Gamle Tider.

Jørgensen, Sønderjyderne i den danske Hær.

Martens, Sangerinden.

Lazogas, Bølgeslag.

Scharling, Pilgrimsfærd i det hellige Land.

Schjerring, Fra Vaar til Høst.

Thyregod, Blandt Bønder, 2den Række, 4de Bind.

Tolderlund, Fra Syd og Nord.

Janson, Marit Skjelte.

Paulsen, Sjødronningen.

Rydberg, Fribytteren paa Østersøen.

Auerbach, For 30 Aar siden.
 Hackländer, Handel og Vandel.
 — Forbuden Frugt.
 Olfers, Noveller 1—2.
 Bornier, Rolands Datter.
 Craven, Fleurange 1—2.
 Verne, Rejsen til Maanen.
 — Mindre Fortællinger II.

Discipelbibliothekets Regnskab for 1877—78.

Indtægt:

Bidrag af Deltagerne.....	52 Kr. 50 Ø.	
Erstatning for en bortkastet Bog ..	1 - ” -	
		<u>53 Kr. 50 Ø.</u>

Udgift:

Underskud for 1876—77.....	8 Kr. 94 Ø.	
Boghandler	4 - ” -	
Kjøbt paa Avktion	24 - 60 -	
Bogbinder.....	4 - 60 -	
		<u>42 Kr. 14 Ø.</u>
Overskud ...	11 Kr. 36 Ø.	

Skolens Afgangs- og Aarsprøver i 1878.

(De foran satte Bogstaver betegne Værelserne: a Solennitetssalen, b VI Klasses Værelse, c IV Klasses Værelse ovenpaa. Prøverne i Naturhistorie foretages i det Værelse, hvor Samlingen findes.)

De skriftlige Prøver ved Afgangsexamen og 4de Klasses Hovedexamen afholdes efter Ministeriets Bestemmelse fra Lørdag den 15. til Tirsdag den 18. Juni, for Skolens øvrige Klasser fra Mandag den 1. Juli til Onsdag den 3. Juli.

De mundtlige Prøver afholdes fra 29. Juni til 12. Juli i følgende Orden:

Lørdag den 29. Juni.

- a. 3 Afgangsexamen: Engelsk.

Mandag den 1. Juli.

- a. 8 Afgangsexamen: Fransk. 4 Afgangsexamen: Historie.
b. 8 IV Latin.

Tirsdag den 2. Juli.

- a. 8 IV og Realafgangsexamen: Tysk. 11½ Afgangsexamen: Matematik. 4 Afgangsexamen: Latin.
b. 8 Afgangsexamen: Naturlære. 4 IV og Realafgangsexamen: Matematik.

Onsdag den 3. Juli.

- a. 8 Afgangsexamen: Græsk. 11½ Afgangsexamen: Oldnordisk.
b. 8 IV og Realafgangsexamen: Naturhistorie. 4 IV og Realafgangsexamen: Geografi.

Torsdag den 4. Juli.

- a. 8 IV og Realafgangsexamen: Fransk. 11
V Fransk. 1 II R Historie.
- b. 8 III og III R. Arithmetik. 1 III r. *) Af-
gangsexamen: Geometri.
- c. 8 II Historie. 11 I og V Latin. 1 I R. Engelsk.

Fredag den 5. Juli.

- a. 8 V Matematik. 8 III og III R. Naturhistorie.
- b. 8 II Tysk. 1 III r. Afgangsexamen: Na-
turhistorie.
- c. 8 I Historie. 11 I R. Historie. 1 II R. Tysk.

Lørdag den 6. Juli.

- a. 8 III og III R. Geografi. 11 V Historie. 1
III r. Afgangsexamen: Geografi.
- b. 11 II R. Engelsk. 1 I Matematik.
- c. 8 II Arithmetik. 1 I R. Tysk.
- Optagelsesprøve Efterm. Kl. 3—7.

Mandag den 8. Juli.

Optagelsesprøve fra Form. Kl. 8 til Efterm. Kl.
6¹/₂ med Mellemrum fra 11—12 og 3—4¹/₂.
Lærermøde Kl. 6¹/₂.

Tirsdag den 9. Juli.

- a. 8 III og III R. Fransk. 11 IV R. Afgangs-
examen: Engelsk. 1 III r. Afgangs-
examen: Historie og Dansk.
- b. 8 III og III R. Historie. 11 V Engelsk og Tysk.
- c. 8 I Tysk. II Naturhistorie. 11 II R. Natur-
historie. 1 I R. Geografi.
Lærermøde Kl. 5.

---

*) III r. o: den lavere Realafgangsexamen.

Onsdag den 10. Juli.

- a. 8 IV R. Afgangsexamen og III og III R. Naturlære. 11 V Oldnordisk.
 b. 8 III Græsk. 11 III og III R. Geometri. 1 I R. Matematik.
 c. 8 II Fransk. 11 II Geografi. 1 II R. Geografi.

Torsdag den 11. Juli.

- a. 8 III Latin. 12 III R. Engelsk. 1 V og IV Græsk.
 b. 8 II Geometri. I Naturhistorie. 11 II R. Fransk. 1 III r. Afgangsexamen: Arithmetik. I R. Naturhistorie.

Fredag den 12. Juli.

- a. 8 II Latin. 11 V og IV Naturlære. 1 III r. Afgangsexamen: Tysk.
 b. 8 III og III R. Tysk. 11 IV R. Afgangsexamen og IV Historie. 1 I Geografi.
 c. 8 II R. Matematik. 1 I R. Fransk.

Lærermøde Kl. 5.

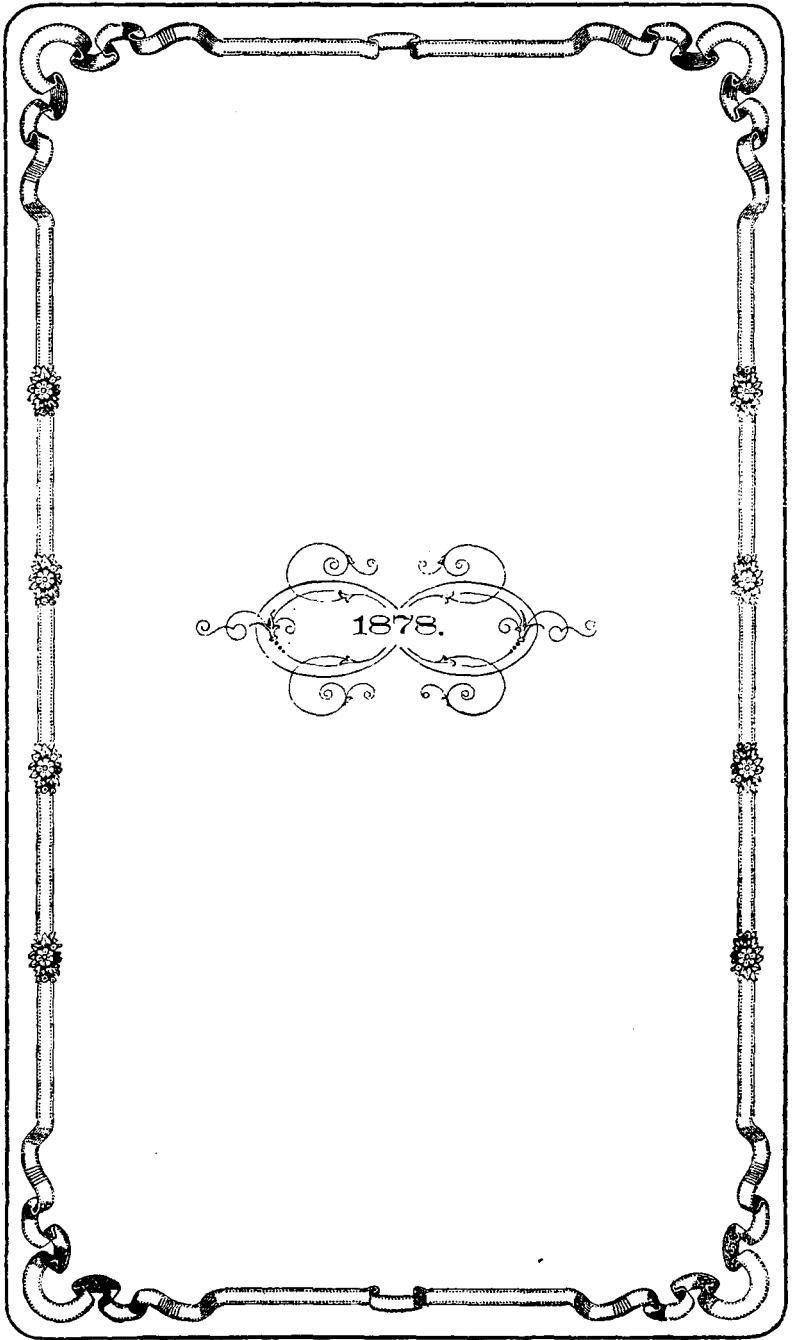
Optagelsesprøven af ny Disciple afholdes, som ovenfor angivet, Lørdag den 6te Juli, Efterm. Kl. 3, og fortsættes Mandag den 8. Juli, Kl. 8. Hvis nogen er forhindret fra at møde ved denne Prøve før Ferien, vil han blive prøvet den 15. August, Form. Kl. 8.

Lørdag den 13. Juli, Form. Kl. 10, bekendtgjøres Prøvernes Udfald og foretages Omflytning i Klasserne samt Dimission af dem, der have bestaaet Afgangsprøverne. Derefter begynder Sommerferien, som varer til Torsdag den 15. August, paa hvilken Dag det ny Skoleaars Undervisning begynder Kl. 12.

Til at overvære de mundlige Prøver og Slutningshandlingen indbydes herved Disciplenes Forældre og Værger samt enhver, der har Interesse for Skolen og dens Gjerning.

Aarhus Kathedralskole, den 15. Juni 1878.

G. Lund.

1878.